

Українська Родина

(THE UKRAINIAN FAMILY)

Популярний літературно-
історичний журнал

Виходить що місяця
Редагує й видає

Олександр Луговий

526 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada

A Journal of Popular
Literature and History

Edited and published
monthly by

Alexander Luhowy

Поодинокі число..... 30с
Річна передплата **\$3.00**

Single copy 30с
Yearly subscription..... **\$3.00**

Рік II., число 7-8 (10-11)
Vol. II., No. 7-8 (10-11)

Липень-Серпень, 1948.
July-August, 1948.

— З М І С Т —

Косарі — Н. М. Уманець.....	Оклад.
Патріот — Іван Франко	Оклад.
Полковник Іван Богун — Ол. Луговий	ст. 1
В кігтях двоголового орла — Ол. Луговий	ст. 11
Історія Української Православної Церкви	ст. 29
Літопис подій з української історії	ст. 39
Літопис історичних подій по державах	ст. 47
Передплата, пресовий фонд	Оклад.

Права застережені.

Copyright reserved.

З друкарні

Alberta Printing Co., 10345-96 Street, Edmonton, Alberta

Н. М. Уманець.

КОСАРІ

Вийшли в поле косарі,
Раннім-ранком на зорі, —
Жито косять.
Поглядають в височінь, —
Чи не падає ще тінь,
Бога просять.
Махнуть вправо, дуже жваво, —
Коси голос...
Махнуть вліво, все зомліло,
Паде колос...
А за ними підбирають,
Білі хустки тільки мають, —
Молодиці.
Вяжуть жито, що поспіло
І під косами зомліло,
В косовиці.
Гей, нумо, косарі,
Що ночами на зорі,
Добре втяли!
Молодиці — маків цвіт,
Що почали тільки світ,
Все звязали.
Потім разом всі, хутенько,
Склали в копи чепурненько
І в дорогу!
Коли в копах хліб на полі,
То буде він і в стодолі, —
Слава Богу!

Іван Франко.

ПАТРІОТ

Усе я бисто виджу, Все оплюю, все збриджу, Все сквашу, все розстрою, Всіх гіркістю напою.	Спокійно і прилично І вповні методично, Що все уйду скандалу, Не нюхну криминалу.
Де треба, влізу в душу, Де схочу — честь нарушу, На кожного подвіря Посію недовіря.	А хто би мав охоту Назвать мою роботу Яким поганим словом, Я судом гонорувим
На кожного підсіння Положу підозріння І все те, все буквально, Я вчиню так формально,	Йому прикручу роги. І чистий, без тривоги, Неначе пес за плотом, Все буду патріотом.

УКРАЇНЬКА РОДИНА

Рік II., число 7-8 (10-11)
Vol. II., No. 7-8 (10-11)

Липень-Серпень, 1948.
July-August, 1948.

Ол. Луговий.

Полковник Іван Федорович- Богун

Великий полководець, чесний лицар, оборонець поквиджених, кришталевї чистоти людина, що не заплямила себе людською кривдою, — так відзивалася про Богуну сучасники, навіть чесні вороги. Так написали про Богуну й совісні історики, головню чужі, бо в нашій історії постать Богуну не висвітлена. За те чужі і наші деякі історики, з клясово-економичних мотивів, виписували про Богуну “хаотика” (добре, що хоч не анархіста), “степового дикуна,” “неграмотну людину.” Нічого дивного! Зрадником свого поміщицького стану кликали й Е. Чикаленка. Постать Богуну завелика, щоб її могли зрозуміти всякі духові невільники, підніжки “найясніших,” чи то польсько-австрійської, чи російської школи.

Якось само напрошується порівняння Івана Богуну з другим Іваном, з сивої української давнини, а це Іваном Ростиславичем, Берладським князем. Князь і козак, оба в кількоро переросли своє оточення, обох їх ненавиділи верхи і щиро любили й поважали низи народні, оба велитні, кришталеву чисті, без тіні хитрости, оба боролися з чужими і своїми гнобителями нижчих верств, оба погинули завдяки зрадливости й підступів тогочасних верхів, від чужих, ворожих рук. І про обох аж до наших часів виписують несотворені річі; в одній і тій же праці перечать самі собі. Для прикладу — досить згадати, що писали наші деякі історичні письменники про “степового князька-розбишаку,” Івана Берладника, що “грабував всіх і вся,” чужих і своїх. І в тій самій праці подати автентичний документ з 20-го травня, 1159 року, тим князем виданий чужинецьким купцям на право безмитної торгівлі в Малому

Галичу (тепер Галац), та в Берладі, Текучому і других містах з митом, описувати “строгий та справедливий суд” того “князя-розбишаки”... над справжніми розбишаками. Що як що, а у нас вмюють чорнити чистих, справжніх героїв. За те вибілюють занадто чорних, героїв сумнівних. Не промовляє тим авторам і та “притичина,” що того “князя-розбишаку” за щось же обірали грецьким цісарем, а отруїла ворожа йому рідня, щоб до цісарської корони не допустити...

Про походження й молодість Івана Богуна вістки надто скупі і неоднозгодні. Походив зо здрібнілої шляхти — по одним джерелам — з села Бубнова на Киевському Поліссі, по другим — знад ріки Ягорлика — на Поділлі. Його батьки правдоподібно нереїхали на життя в Киевщину за для частих татарських і польсько-волоських наїздів на Поділля. Переїзд мусів статися у 1605-1607 роках. У праці “Travels and Works of Captain John Smith” (1580-1631), згаданий капітан говорить, що в 1603-1607 роках він побував в Галичині, Поділлі й Киевщині. Звідти забрав 109 українських поселенців на чолі з лікарем Лаврином Богуном, що й прибули з лордом Делаваром на американський континент 13-го травня, 1610 року. Що до лікаря Лаврина Богуна, то Сміт каже, що Богун жив як “справжний джентлмен, відважний лицар і добрий вояк,” та згинув у сутичках з тубільцями років десятком пізніше. Цей Лаврин Богун міг дути дядьком козацького полковника, чи навіть його старшим братом. Мав, як свідчить титул, високу тогочасну освіту, а вибрався на американський континент, очевидно за для браку місця для нього в родинних краях та польські утиски. Лікар Богун мусів бути близькою ріднею пізнішого козацького полковника, бо більше Богунів у тих часах не стрічаємо.

Всупереч всяким писанням про неписьменність Івана Богуна, два його листи, писані доброю латинською мовою, зберігаються в музею князів Чарторійських у Кракові. Ще один лист, до Богуслава Радзивила (брата литовського гетьмана Януша), також латиною, до недавна був в родинних архівах Скирмунтів. Ці листи свідчать, що Іван Богун набув високу тогочасну освіту. Назвище Федорович (з козацька - Федоренко) повстало, очевидно, від імени батька абож діда полковника. Час його народин один чужий того-

часний хронікар, подав на день 8-го січня, 1604 року. Вчився, мабуть, у Могилянській Колегії.

Про діяльність Богуна до 1648 року ніяких вісток нема. Напередодні Національної Революції був наказним полковником Переяславського рейстрового полку. Але з початком революції Богун виступає в ролі одного з найближчих співробітників Хмельницького. Його вислав гетьман піднимати народ до повстання на Правобережну Україну. У першій війні з Польщею, після смерти Паволоцького полковника Зацвіліховського, бачимо Богуна на чолі того полку. Однак недовго, бо тогож року Богуна заступає небіж киевського воеводи Адам Хмільцький, Богун стає полковником Кальницьким, а через кілька місяців Винницьким і Подільським. Таке часте нересування полковника видається незрозумілим. Хмельницький, правдоподібно, доручував Богунові полки організувати, а по сформованні доручував іншим, можливо менше здібним. Не виключено, що Богунові доручено команду над кількома Правобережними полками з титулом наказного гетьмана. Богун бере участь у всіх боях — (Жовти Води, Корсунь, Бар, Полонне і Пилявці) і облозі Львова. З Чорнотою, Кривonosом, Кричевським і Нечаєм утворює групу прихильників повного розгрому Польщі, її ліквідації як держави. Але політика гетьмана не прибрала ще державницького значення. З вибором нового короля, Яна Казимира, козацтво без боїв повернуло за Случ. З Польщею настало перемир'я (до 22-го травня, 1649 року), відбувся візд у Київ. Щойно в Києві, за впливом патріярха Паїсія і митрополита Косова, Хмельницький рішив боротися за увесь нарід, не за козацький стан і привилеї, як до того.

У другій війні, 1649 року, бачимо Івана Богуна на чолі пограничного Винницько-Подільського полку, а Данила Нечая на чолі полку Брацлавського. Оба полки другу війну почали першими, 22-го травня, вибивши з зимових становищ польські передові корпуси Лянцкоронського і Конечпольського. Далі стався похід в Галичину, облога Збаража і бій під Зборовом. В облозі Збаража полковника Богуна поранено, а кількох козацьких полковників вбито. (Кого саме — про це на іншому місці).

По Зборівській угоді у воевідствах Киевському, Чернігівському і Брацлавському полякам і жидам жити за-

боронено. Але в решті українських провінцій все повернуло до передреволюційного стану. Заведене у надіях селянство від боротьби починало сторонити. Польща й Україна готувалися до третьої війни. До Чигирини прибувають послы з ріжних держав. У Хмельницького зароджуються династичні пляни. Похід 1650 року у Молдавію закінчується яським миром і заручинами Тимоша Хмельницького з молдавською господарівною — Роксаною Лупулівною (сестрою жінки Януша Радзивила, князя-гетьмана Литви). На чолі того походу був полковник Федорович. Треба думати — Богун, бо інших, крім нього, Федоровичів між козацькими полковниками не надibuємо.

Третя війна почалася у січні, 1651 року, нападом поляків на оба погряничні полки, а в лютому — на Винницю і Красне. Під Красним поляки перемогли, згинув самий Нечай і кількох вищих старшин. Під Винницею, 20-21 лютого, Богун, Семен Височан та О. Глухий поляків розгромили й витопили в ріці Богу. Територією Брацлавського полку польське військо посунуло під Умань і Липовець. Під Липівцем, 19-20 березня Богун погромив поляків удруге. А під кінець червня козацько-татарські війська зійшлися з польською армією у Західній Волині. 29-го червня стався нещасливий бій під Берестечком, між ріками Стиром і Пляшівкою. Поляки втратили в бою понад 7 тисяч, але відсунули козацтво на річку Пляшівку. В довершення всього татарський хан Іслям Герай з недобитками чамбулів не тільки валишив козацтво, а навіть захопив з собою гетьмана Богдана і генерального писаря Виговського. Козацькі полки зісталися без проводу. Звичаєм сильних натур гетьман Хмельницький всякі справи вирішував самий, не призначував собі заступників, а це фатально відбилося на козацтві. Знаючи цю прикмету гетьмана — ніхто з полковників не хотів прийняти командування. Тимчасом зміцнені польські війська притиснули козацькі, наполовину з селян, полки до великих трясовин. Між нестійким селянством зчинилася паніка, поляки увірвалися в табор. Провід доручено полковниками з них найстаршому, Філонові Дженджалому (з татарів), а по ньому Матвієві Гладкому. Після десятиденної облоги, 9-12 липня, козацькі становища здобуто. В різанині згинуло більше 30 тисяч козацтва, шість полковників, та коринтський митрополит Юсаф.

Провід над недобитками прийняв поранений полковник Богун. Три доби частина козацтва стримувала польські атаки, а друга частина гатила греблю через трясовину і нічку, на 13 липня визволилася з облоги. Тихже днів, далеко на Сході, князь Януш Радзивил погромив на Чернигівщині полковників Мартина Небабу і Остапа Пішка, та здобув Київ, без бою покинений слабодухим полковником киевським Антоном Ждановичем, улюбленцем старого гетьмана.

Після Білоцерковської угоди, 28 вересня, 1651 року, якою дозволено польським магнатам і шляхті вертатися в посілости на Україні й привернено підданство селян, між гетьманом і полковником Богуном виникають часті непорозуміння. Богун отверто заявив, що поки він з Винницько-Подільськими і Брацлавським полками охороняє погрянничча — ні одного не-українця в Україну не пропустить. На домагання Польщі гетьман вислав проти Богуна два козацькі полки, але мабуть лише для ока, щоб виконати домагання Польщі. Богун подавньому зоставав наказним гетьманом Погрянничча і ніодного чужинця не впускав. До того й селянство почало війну зо шляхтою, що всеж таки через північну Волинь і Полісся пробиралася в козацьку Україну. Білоцерковською угодою гетьман зовсім підорвав селянські симпатії до себе, тож не виключене, що зачіпатися з Богуном і не наважувався.

У травні, 1652 року, почалася четверта війна. В бою 2-4 червня, під Батогом, козацтво відплатило за Берестечко: поляків розгромлено, сам коронний гетьман Польщі, Калиновський наклав головою. Передішку між четвертою і пятою війнами Хмельницький використав на одруження сина Тимоша з Роксаною Лупулівною.

Наступного року почалася пята війна з Польщею і її союзниками — Ракоцієм Семігородським та Басарабом Волошським, що напали на Молдавію. На поміч Василеві Лупулові, Тимошевому тестеві, відбувся поновний похід. Під Тарговицями Тимоша погромлено; Богунові довелося гетьманича рятувати. Швидким походом здобуто Яси, опісля звільнено з облоги боронену Тимошем, Сучаву. (Тиміш умер в Сучаві від ран, 18 вересня, 1653 р.).

1654 рік приніс союз з Московщиною. Присягнути цареві полковник Богун категорично відмовився. (Про Богуна й відмову від присяги писали — Нидерляндська "Га-

зета" з 19 травня, 1654 року, а шведські часописи тогож року передрукували указ царя й відмову присягнути митрополита С. Косова, архимандрита Йосифа Тризни і полковника Богуна). У квітні поляки рушили в Україну й облягли Умань, Богуном боронену. До походу в Україну намовили й татарів. З невеликими силами Богун не тільки вдержав Умань, але короткими випадами наносив полякам і татарам болючі удари, змусив їх облогу заперестати. Тоді до Богуна прибуло царське посольство з пропозицією — присягнути цареві вірність, а цар — мовляв — триматиме його у своїй повсякденній великій ласці. Богун сказав, що присягне аж тоді, як московський цар присягне Україні. На жадання вже Москви Хмельницький вислав три полки, змусити непокірного полковника до присяги. Козацтво прилучилося до полків Богуна, можливо по таємному наказу самого Хмельницького. Бо на московській "щирости" гетьман швидко порозумівся...

Про відмову довідалися поляки. Як, зрештою, і в наші часи, так і тоді, всякі українські "приятелі" були певні в одному: раз українець не хоче присягати Москві, значить, він хоче прилучитися до Польщі, і навпаки. Не дивно, що до Богуна прибуло посольство від гетьмана Потоцького з намовами — присягнути королеві і Річі Посполитій. За ціну присяги гарантувано Богунові гетьманську булаву. Відповідь великого українця була така: "Не присягнув я цареві московському, не присягну й королеві польському. Присягнув я одній Русі-Україні."

А тимчасом йшла шоста війна, в союзі з Москвою, 29-30 січня, Богун громить поляків і татарів на Дрижополі, коло Охматова. В інших місцях козацтво, чи може полководці недописали. В Україні поляки й татаре того року спалили 270 міст, понад тисячу сіл, 200 тисяч душ забрано в ясир а 800 тисяч винищено. Обставини покращали літом 1655 року. Литва, Білорусь і все Правобережжя полякам відобрано. 16 липня українсько-московські війська обложили Львів. В Галичині утворився 15-тисячний Отинсько-Коломийський козацький полк в команді Семена Височана і Леся Березницького, (у складі того полку, у жовтні, 1655 прибув в Україну перший Скоропадський, шляхтич Бучацького повіту, предок того роду). 15 вересня Богун погромив поляків під Городком Ягайлонським, Константин Виговський обложив Люблин, а повстанчий ватаг Тиша до-

бився на 30 кілометрів від Варшави. В той же час на беззахистну Україну напали татаре, а поляки з москвинами помирилися ціною обіцянки вибору на польський престіл московського царя Олексія.

Від другої половини 1656 року полковник Богун, передовсім великий полководець, організатор і адміністратор, виступає і в ролі дипломата-політика. Він і Виговський ведуть переговори про союз проти Польщі й Москви зо шведським королем Карлом-Густавом та Брандебургським кюрфірстом Фридрихом Вільгельмом. Угоду Швеції, Брандебургу і України підписано 8 грудня. При гетьманові перебуває шведський посол, Густав Лілієнкрона. В березні слідує похід на Польщу. Король Ян-Казимір рятувався на Шлезьк. Неясно, з яких причин, гетьман Богдан, призначивши Богуна головним командантом, додав йому "колоду під ноги", щось, наче політичного комісара, неfortunного полковника киевського, Антона Ждановича; зросту впливів і значіння Богуна у тогочасному світі гетьман, — в зв'язку з задумами дідичного гетьманства, — мабуть попросту боявся. Якби воно не було, шведи й брандебуржці не підвели, за те підвели Ракочій, Басараб, та Молдавський союзник (угоду з ними підписано 8 вересня ким іншим). Похід шведсько-українського корпусу повівся блискуче. 17 травня здобуто Краків, 20 червня — Варшаву. Здавалося, що союз двох жовтоблакітних прапорів (шведський державний прапор — широкий жовтий хрест на блакітному полі, а герб — подібний галицькому — на блакітному тлі спинається на скелю жовтий лев), визволить нарешті всі українські землі від Польщі і від Москви. (Швеція одночасно воювала і з Московщиною). 22 червня, 1657 року, Богун підписав у Варшаві нову угоду зо шведами, (правдоподібно проти Москви). Угода чогось не подобалася Ждановичу. Він, правдоподібно, розпорядився Богуна від командування усунути, інакше годі пояснити причини бунту, що тими днями повстав у козацьких полках та знищення невеликого відділу турецьких яничарів, присланих Магометом IV на ознаку союзу. В наслідку — бунт приніс полекши полякам. Варшаву залишено, козацтво видійшло у липні до Берестя. А під Чорним Островом скапитулював союзник Богдана, Юрій Ракочій. Так, блискучо переведений похід закінчився нічим. Роля Ждановича, що мав, мабуть, у гетьмана

завелике довіря і ласку, виявилася по приїзді його й Богуна до Чигирина. Богуна хворий гетьман наказав був у гніву покарати на смерть, але у тій хвили гетьмана спараліжувало, відобрало мову, а через три дні він помер. Що саме сталося — очевидно не буде ніколи належно в'ясане. Народня думка добачувала в спаралізованні гетьмана вм'шання Божої сили.

16 жовтня, 1657 року, за гетьманування Виговського, наказний гетьман Іван Богун-Федорович, полковник Іван Ковалевський та Канцлер України, Юрій Немирич, у Корсуні підписали поновний договір зо Швецією, проти Польщі й Москви. По тому договору—Україна й Білорусь творять один державний організм. Грядиці України з заходу покривалися етнографічною межою, далі на півночі від Прусії і Балтійського моря (район Мемеля) по південній грядиці шведських Інфлянтів (у тепер. Латвії) й далі, на Крелавку, коло Двинська, на Витебщину і Смоленщину до Дону. Дальші події перешкодили договір зреалізувати, хоча Швеція воювала з Московщиною до літа 1661 року. Бунти москвофільських полковників лівобережної України, бунт Запоріжської Січі з кошовим Барабашем, а опісля Сірком, бунт полковників Пушкаря і Безпалого й війна з Московією, а опісля міжусобна війна по всій Україні — звели в нивець великі задуми, а врешті позбавили життя і гетьмана Виговського і полковника Богуна.

22-го лютого, 1658 року, Богун на чолі правобережних полків йде походом на москвофільські Полтавський і Лубенський полки, гетьман Виговський провадить блокаду Запоріжжа. Бунт хоч обійшовся Україні в півсотні тисяч людських жертв (з обох сторін), зате погинули проводирі москвофільства, московські залоги забралися з України. На нещастя України зістався живим Іван Сірко, сумнославний герой і ревний москвофіл, щоб ударом згаду в корені підтяти величні задуми українських гетьманів-державників — Виговського і Дорошенка.

Невідомо, як поставився полковник Іван Богун до Гадяцької угоди Польщі з Великим Князівством Українським. Одначе певно відомо, що трійця українських феніїв — Іван Виговський, Іван Богун і Петро Дорошенко все виступали однозгідно. Так само нема згадок про участь Богуна у Котопському розгромі московських військ. Але того самого 1659 року, у березні, є згадка про перемогу над поля-

ками під Винницею, головним осідком полків Богуна. Тудиж подався гетьман Виговський, влади зрікшися. Злим генієм наступника Виговського, гетьмана Юрія Хмельницького, став його канцлер і швагер, Павло Тетеря-Моржковський, адвокат з фаху, людина надто неперемінлива в засобах. (Навіть віру міняв аж чотири рази). Юрій, як відомо, пішов на союз з Москвою, по порадам Тетері видав Москві 25 козацьких полковників, але через рік, під Чудновом — передався на польський бік. (Тоді його союзник, воевода Шеїн видав полякам всіх козаків з наказним гетьманом Цецурою і 4-5 листопада, 1660, понад чотири тисячі козаків покінчило самогубством, щоб польського полону уникнути). Є згадка про бій з поляками, 8 жовтня, 1660 року, під Слободищами, з участю Богуна, ще перед переходом Юрія до поляків. Україна по тім стала тереном московсько-польсько-татарської війни.

По доносам Тетері, що мостив собі шлях до гетьманської булави, 3 січня, 1661 року, полковників Богуна і Григорія Гуляницького (ніжинського полковника, героя оборони Конотопу) поляками схоплено. Запроторено у Марієнбургську кріпость, у Пруссії. Гуляницький у тій вязниці, здається й помер, а Богуна звільнено у 1663 році на домагання у короля митрополита Нелюбовича - Тукальського. Тетеря, вже гетьман з польської ласки, доніс на Тукальського і свого швагра, Юрія-Гедеона, що у міжчасі зрікся гетьманства й пострігся у черці. Обох заслано поляками у туж саму кріпость. Домігся їх звільнення гетьман Петро Дорошенко.

В Україні зненавиджений, Тетеря боявся таких кандидатів на гетьманство, як Виговський і Богун. У війні за лівобережну Україну у владі гетьмана з московської руки, Івана Брюховецького, в осені 1663 року, польсько-українські війська перейшли Дніпро, й облягли Новгород-Сіверськ та Глухів. Облогою керували Іван Богун та колишній полковник Миргородський, Григор Сахно-Лісницький. Облога велася пиняво, бож протистояло собі головно українське козацтво — облягаючі і обложені. Тетеря спорудив донос, начеб Богун, Лісницький і Виговський є у тихій спілці з лівобережними полками, а посередньо і з москвинами. За тихою згодою польського гетьмана, Степана Чарнецького полковників Богуна, Сахно-Лісницького та кількох їм підвладних старшин схоплено й без суду чи хоч до-

казів вини, 27 лютого, 1664 року, розстріляно. Чарнецький, за ціну життя, вимагав присягу на вірність Польщі, обома полковниками відкинену. — Ледви через 20 днів, 17 березня, Тетеря спровокував розстріл гетьмана Виговського, без відома навіть Чарнецького. Мало чим краща доля стрінула третього борця-державника, гетьмана Петра Дорошенка.

Не ласкаво поставилася до них і наша історія. Чистих і чесних героїв у нас прийнято замовчувати, поменшувати їх заслуги. За те звеличувати тих, що заслуги недоконче мають, приписувати їм заслуги тих — замовчаних. Адже — навіть похід Богуна на Краків-Варшаву приписують власне Ждановичу.

Зріст Московщини (подано в англійських милях).

Село Кучкове — теп. Москва — у 1170 роках коло 150 квадратних миль.

Князь Москви, Данило Олександрович — син Невського, перший московський князь (1290-1303) коло 1200 квадратних миль. Відобрав від свого братанича Переяслав Заліський.

Іван Калита (1328-1340) доносами на свою рідню татарським ханам, доходить до впливів, прилучає дрібні князівства до Москви, врешті стає великим князем. Московсько-Володимирське князівство — коло 200 тисяч кв. миль.

Дмитро Донський (1363-1389) прилучив Суздаль і Рязанщину.

Василь I — Нижній Новгород і Муром.

Іван III — Московщина 382,716 кв. миль

Василь III 510,288 кв. миль

Іван IV, Грізний 1,530,864 кв. миль

Олексій Михайлович 5,039,094 кв. миль

Петро I 5,953,300 кв. миль

Анна 6,888,888 кв. миль

Катерина II 7,122,770 кв. миль

Олександр I 7,866,940 кв. миль

Олександр II 8,325,393 кв. миль

Олександр III 8,644,100 кв. миль

Микола II 8,647,657 кв. миль

Належить зазначити, що поверхня землі виносить 196 мільонів кв. кильометрів, з того 139 мільонів води а 57 мільонів суші. (Кильометр — 621 тисячна милі).

Ол. Луговий.

В КІГТЯХ ДВОГОЛОВОГО ОРЛА

ПОВІСТЬ З ЧАСІВ ПЕРШОЇ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

У двох частинах

(Перший том трилогії “Огнем і Кровю”)

(Продовження)

ІХ.

Поранення ротмістра Паволоцького не загрожувало небезпекою для здоров'я. Кулі прошили плечеві м'язи коло шиї у двох місцях, кісток не порушивши. Він ослаб від поденервовання й впливу крові, однак зістався в рядах. Того ще дня описував ранішні події у листі до дружини:

Моя Марусю! Не знаю, що за день був нині у тебе, хмурний чи погідний, а у нас, дітей Марса, кривавий. Визначався з ряду інших днів руйнуванням, пожежею, кровопролиттям. Сотки людей погинуло, ще більше покалічено, позіставлено на болі боїв, без відома пропало... Ніхто не знає докладно, де вони подінулися. Військовій владі цього і не потрібно. І так, не знаючи, можнаж пропавшого без відома виключити з полку “і всіх видів довольствія” наказом по полку. Немов яку нікчемну річ, — була та й нема, і споминати не варта. Лиш памяткою зістанеться параграфова формула на мертвому папері, означуюча невідомий начальству кінець людини. Вбитим коням присвячується більше уваги, чим людям. Виключаючи коня зі списків, згадують не тільки імя, але вік і прикмети. Воно, правда, і не диво: — коней плекає уряд, або мусить купити, а вояків виховують батьки...

“Не стало одного з наших односельчан, Кузьменка. Що з ним сталося — не бачили, та в бою і не диво... Кожний дбає лиш сам за себе, руковожений інстинктом самоохорони... Девіз: “один за всіх і всі за одного”, як і почуття гуманности до беззбройного ворога, вщеплювані воякам військовими правильниками, у часі бою зовсім не дописують. Не скажу, щоби думка вщепити вояцьким масам ці почуття була не добра, але... Біда у тому, що людина взагалі недалеко ще відійшла від звірів своїми моральними прикметами, а тим більше вояцтво. Зіскребти з сучасної культурної людини цей моральний панцир, наданий вихованням, освітою чи релігією, — в залежности

від психологічних нахилів даного індивіда — і зпід того панциря вигляне найсташніший звір на світі, щось подібне до митологічного Сатурна, здатного пожерти своїх дітей... Здіймити панцир цивілізації з одного лекше, з другого тяжче, та є на все способи... Я сумніваюся, чи знайдеться на землі хочби один осібняк гідний названня людини, образу і подоби Бога, у повному цього слова значінню.

“Нині у наступі я побачив наочно, як швидко людина перетворюється у звіря в боєвій обстанові, та й переконався у критичній невидержці нашої християнської моралі. Довелося нам атакувати австрійську піхоту, виключно зі словян. Ті бідаки кидали зброю, піднимали догори руки, молили пощади. Та гусари, під впливом того прославленого “боевого запалу”, стали глухі на мольби. Топтали кінями, рубали на осліп піддаючихся “ворогів”, цілком так, начеб рубали капустяні голови десь у своєму городі, навіть з таким же тупо господарським виразом на обличчі. Колись бачив я у Сибірі, як буряти ріжуть овець. Роспорою ножем живіт і вирізує все нутро, а тоді пускає. Вівця схоплюється, падає, бється в конвульсіях, а бурят байдужно, з насолодою навіть, слідить за її агонією. То дикун... Але і наш цивілізований християнин мало різниться... Правда, старшини здержували ту масакру, та чиж може людина здержати отару здичавілої худоби у бігу? Так і у нас — поки вдалося припинити “запал”, полягла не одна сотня... І, що страшно, коли скінчилося побоевище, переможці холонокровно витирали окровавлені шаблі, сміялись, курили, очевидно не свідомі свого страшного вчинку.

“Єдиними, гідними пошани людьми у боях є медичний персонал, особливо сестри-жалібниці. До них більше відходить назва сестер-страдальниць... По кілька діб проводять не спавши, не мившись, у брудному закровавленому платтю. Це, мабуть, найнещасливіші істоти жіночого полу у світі. Це не ті, наперфумовані, чистенькі сестри запілля, що заповнюють міські бульварі, сади, льожі театрів, з гарненько нашитими червоними хрестиками на біло-сніжних фартушках. Хрест часто служить там прикриттям жадоби гонору, вигід, а часом і неморальности, — білий одяг покриває чорне сумління... В бою не те. Серед стрілів і куль несуть сестри поміч раненим, без різниці, чи то ворог чи свій, потішають, обмивають кров, приймають останні

слова вмираючих, що хвилі самі наражуються на смерть, на наруги здичавілого вояцтва. А цеж молоді, вразливі дівчата, котрих життя ще перед ними. Не думаю, щоби вони могли почуватися колись щасливими — забагато побачать страждань, переживуть багато!.. А часто смертоносні кулі переривають їх роботу — падають на ранених, обливають своєю кровю... Кулі жертв не вибирають.

“Відзначиться який старшина — його прославляють, портретами у ріжнородних поставах заповнюють журнали й часописи, нагороджують рангами, ордерами... Цим же непомітним героїням нагородою служить лиш свідомість виконання обовязку людяности і жалю до немічних, покалічених.

“Побачив у наступі і відношення ворожого вояцтва до своїх старшин. Моїй сотні вдалося захопити ворожу батарею. Вояцтво піддобрювалося до гусар, тішилося полоненням, не знаючи, що сотня прорвалася у заплля, і їх ще у нас могли відбити, нарікало на старшин. Один лиш командант сидів на не своїй вже гарматі та сам собі ранену ногу перевязував. Просити помочі своїх підвладних може не хотів. Сподівався зустрінути відмову або й насмішки. Мені жаль стало цього старшини. Я зрозумів тоді, що військо слухняне доти, доки існує сувора дисципліна і карність, що й відріжнюють військо від банди розбишак. Не перечу, можливо зустрічаються одиниці свідомі військового обовязку, та у загальній сірій масі вони непомітні, хіба якийсь особливий вчинок виріжнить їх. Поміг тому старшині забандажувати ногу, а на підвладних його прийшлося гостро прикрикнути...

“Через кілька годин і я сам опинився у ще гіршому становищу: підмною був вбитий кінь і, хто знає, коли б не поміч Петра, я можливо був би вже в полоні, або й неживий. Полк був оточений ворогом і мусів пробиватися. Що діялося, — не можливо описати. Та не хочу ще більше засмучувати твій спокій кровавими образами бою. Досить того, що вийшов я цілий, коло мене Дегтяренко і Петро, як і у останній вечер перед відїздом... На жаль, немає третього делегата.

“Галицьке неселення з початку нас боялося, втікало чим дуж. Тепер розпізнало, що ми належимо до одного племена, нікого не ріжемо, не мордуємо і вже зовсім освоїлося. Відношення російських військ до населення поки що

гарне, боюся лише, щоби не погіршилося. Знаєш, — кажуть: — далі в ліс більше дров. При успішному розвитку наступу у зачаджених головах наших “бурбонів” можуть повстати несподівані пляни, що доведуть до небажаних ексцесів.

“Загально беручи, тутешнє селянство нічим не різниться від нашого. Натура лиш не така широка та живуть бідніше. За те фільварки польських дідичів є у кожному селі і всі майже під управою жидів-посесорів. Довелося побачити мені, як один, старий вже, селянин цілував руку посесора. Обурені гусари провчили жидка нагаями, так, що поцілунок той йому не посмакував, але факт зістається фактом, що працівник цілує руку доробляючогося його працею ізраелита.”

Ввечорі, у денному наказі з оглядом боевих дій полку, писалося: “Не зважаючи на невивідні обставини чернігівський полк гідно відстояв честь Шенграбенського Штандарту,²⁷⁾ доказав, що боевий дух прадідів, учасників війн з Наполеоном, живе ще у серцях славних чернігівських сарів.” Відзначувалося діяння сотень, наказувалося виготувати листи нагород, виключалося втрати...

Молоді старшини раділи тим, що так швидко здобули “клюкву”²⁸⁾. Тішилися гусари майбутніми хрестами й медалями. Кожний з учасників бою сподівався дістати коли не нагороду, то бодай підвищення у ранзі.

Прибув новий командант бригади на місце без відома пропавшого Блохина. Полкові, в злуці з цим, призначено перегляд. Другого дня рано полк сотенними лавами ждав на прибуття так важної персони. Минали години, а генерал не показувався. Старшини зіхалися докупи, споминали переживання недавніх днів, зясовували причини неуспіху наступу, жалували втрат. З затаєною заздрістю здоровили Паволоцького з ордером і підвищенням у ранзі. Що правда, то честь Шенграбенського Штандарта врятував тільки він.

Розповідали, що в бою трохи не пожив смерти генерал Драгомирів. В товаристві адютанта, надпоручника чернігівського полку Немирича, генерал слідкував за ходом бою. Довкола падали ворожі артилерійські стрільна і адютант радив генералові зайняти більш безпечне місце. Драгомирів поради не послухав. Ворожа граната розірвалася за чотири кроки від генерала. Вчувши свист і хлюпотіння

Немирич встиг відскочити за вугол поблизької хати. А Драгомирів з місця не рушився. Його закутало димом. Немирич, сподіючись, що генерал ранений, підбіг йому допомогати. Генерал сам зірвався на ноги, холодно поглянув на Немирича і наказав:

— Вертайтеся в полк. Таких адютантів мені непотрібно...

Відвага Драгомирова старшинам імпонувала. Ніяково чувся тільки Немирич, виправдувався.

— Нема чого оправдуватись! — підбадьорували його. — З кожним таке може приключитись. Перший бій, не дивно й перестрашилися. Всім страшно. Не читали хіба про Скобелева? Що він казав?

— Але й від Драгомирова не сподівався ніхто такої нерозсудної відваги. Начальникови дивізії не місце в боєвій лінії, — авторитетно сказав полковник Ольшанський, помічник команданта полку.

— Чомуж? Хіба генералітет у запіллі повищен вилежуватися? — заперечив йому сотенний першої сотні, полковник Кулінін, полком прозваний Мушкою, хитрий москвич-карієрович. — Нехай і генерали знають, як у бою поводитьься.

— То Драгомирів, панове, хотів перевірити відвагу своїх адютантів. Поволікся самий у бойову лінію, ну і їх за собою потягнув. Інших порозсилав з наказами, а на бідаці Немиричу все окошилося... — насмішливо вставив грубий полковник Подгурський, зовсім забувши, яким то відважним був він самий, не далі двох днів тому.

— Драгомирів не такий, панове, щоб безпотреби на-ражував людей на небезпеку, — вступився за дивізіонера Сабуров. — Раз поволікся, як кажете, стало бути його присутність там була необхідна.

— Жартую, пане полковнику, — сказав Подгурський винувато.

— З Драгомировим можна жити. Невідомо, що за "цяця" тепер до нас приїхала. Кажуть, якийсь пограничник, — поважно озвався командант п'ятої сотні, полковник Камелюков, високий, сухощавий дядько.

— О, то, панове, не наш брат! — живо підхопив підполковник Залеский, командант шостої сотні. — Призвичаївся до контрабанди...

— Та й до грошенят! — докинув підполковник Бузинов, з четвертої сотні.

— Побачимо... А щож ви нічого не говорите, пане ротмістре? — звернувся Сабуров до Паволоцького.

— Я наймолодший з сотенних і рангою і літами, пане полковнику, — той відповів. — Слухаю і на вус мотаю, що старші говорять. Судитиму тоді, як генерала пізнаю...

— Певно, нема що судити людину не бачивши її. Та вже досить! — Сабуров перервав розмову. — Панове, по місцям!

Сотенні почвалали на свої місця. Від села показався гурток їздців і Сабуров погальопував з рапортом. Оркестра заграла зустріч. Підїхав бригадир, старезний, сивобородий чоловічина, у шинелі, на зеленій підкладці, хоча тепло було... Підїхав, поздоровив гусарів.

— Здравія желаєм, ваше превосходительство! — залунала відповідь на привитання, та так, що чулося тільки: “Здрав жлам ваш дитетв”...

Бригадир невдоволено нахмурився. — Чому ваші гусари не “вокають?” — заскочив Сабурова питанням.

— Цебто, як не вокають, ваше превосходительство? — не зрозумів Сабуров.

— На привитання повинні відповідати: — Здравія желаєм ваше превосходительство, наголос на останнє “во”, а ваш полк відповідає “ваш дитст”. Подібне на собаче — гав, гав... Видайте в наказі, щоб на будуче “вокали”.

— У нас і в мирні часи не зверталосся уваги на такі дрібниці, ваше превосходительство, — ображений нетактом генерала відповідав Сабуров подратовано. — В боевій обстанові це, на мою думку, не важне, і такого наказу дати я не можу. По моєму, важно, щоб кожний гусар знав і виконував наложені на нього обовязки.

— Недисциплінованість! — голосно бурчав бригадир вже по адресі Сабурова, — хоч чули все не тільки старшини, а й вояки. — Не вдавайтесь в філософію, полковнику. Ваші обовязки — виконування наказів старших, і то все... Гусари, а відповідати начальству не вміють... Ха-ха-ха! — здохрипло сміявся.

Під музику полк пройшов церемонійним маршем перед розлюченим генералом. Він голосно висказував своє невдоволення, придирався до найменших дрібниць, погрожував карами. Побачив одного трубача без острогів і на-

казав, в приклад іншим, гостро накарати. Не допомогли вияснення полкового адютанта, що трубач острог не одержав. Впертий генерал настоював:

— Вкарати, а потому розслідити, чи справді острог не видано. А ви, полковнику, дістанете догану в наказі за недисциплінованість, — кинув Сабурову на відхідне.

З місця паради генерал подався впрост до штабу дивізії. Не познакомився з старшинами, ні з станом полку, як новому командантові належало б. Старшини його зразу зненавиділи. Ждали нагінок, поклали надії на начальника дивізії, що той осадить надмірну ряність того буквоїда.

— Йолуп якийсь! І це командант бригади? — висловлювали своє обурення по від'їзді генерала старшини. — Барахло старе. Сидіти на коні як слід вже не може, а ще бурчить, погрожує. Звідки ту біду викопали на нашу голову?

— Не знаєте? Військове міністерство має великий запас такого генеральського барахла. Тримає, щоб молодші не зазнавалися...

— Ні, він не з військового міністерства. З фінляндської пограничної кінної бригади²⁹) — відзивалися поінформовані.

— Не загіє він у нас місця! Не був винахідником пороху і Блохін, та всеж був людиною... А це кретин якийсь.

— Попаде нам, як тому бідному Макарови.

— Не бійтеся. Драгомирів нажене його під усі вітри... Не з такими вже мав, з високопоставленими, а й ті шовковими ставали...

— Його треба буде у бій затягнути. На своїй шведській границі він пороху ще не нюхав, — радив Ольшанський. — Сам тоді втіче до своєї деревляної кінноти.

— Нехай втікає хоч до чорта. Такому дідугану давно на пенсію пора. І на якого біса військове міністерство держить таких старців? Тільки молодим ходу не дають.

— Обстанемо за командантом полку, панове!

— Певно, скривдити не дамо! Покажемо, що й ми щось значимо!..

Сабуров не брав участі в загальній критиці бригадного. Зажурився несподіваною доганою, першою за час командування полком³⁰). Стерпів би догану заслужену, за недогляд, або, коли й не заслужену, то від зверхника знаю-

чого діло. А тож нізашчо, ні про що, за ідіотичну дурницю, що може і вміститися тільки в голові такого ідіота в генеральському однострою. Співчуття старшин полковника тишило, але покладав надію тільки на начальника дивізії, що той недопустить оголошення догани у наказі.

Ввечорі переводилася зміна здекомплетованих у боях частин прибуваючими сибірськими й туркестанськими, надходили поповнення. Знову з далеку чувся відгомін боїв, в повітрі залягли дими. Твердили, що дими ці повстали від артилерійського огню під Львовом. Ночами звідусіль виднілися заграви. А днями парило немилосердно, хоч був вже вересень. Сонце показувалося що дня все нижче на південному обрії, часто затягалось хмарами й немов бажало добре вигріти ще землю на прощання, надати їй досить тепла на недалекі довгі зимові місяці. Господарі вже впоралися з полевими роботами. На місці хвилюючих недавно ланів збіжжа зосталася нінащо не здатна жовта, потолочена стерня, недаюча полям вигляду стриженішої щотинисті голови якогось велитня Атланта. Де не де зісталася ще не вижата вузенька нивка. Сумно погнулися до землі тяжкі повні колоски. Чи не так і людина опускає голову на груди, прибита тяжкими, життєвими незгодами?... Вижидали господарів, та вони, воєнною хуртовиною заняті, не приходили. Може мандрували в той час до страшного Талергофу, далекої Сибірі, а може колихалися десь на придорожних деревах повішені злочинною рукою малярів — хто знає?... Осиротіла нивка зісталася на корм злодійкуватим воробцям. Колосся шепчуть, питаються, де їх господарі, чому не йдуть, чому допускають висипатися на землю вернові, гинути без користі, в той час, коли на світі є мільйони потребуючих кавалка хліба. Та ніхто не дасть відповіді. Тільки вітер доносить печальну вістку, що господарям несила вже до рідного ґрунту вернутись.

Визволяли “карпато-руський народ!” Після першої більшої невдачі “визволення” змінилося у руйнування, поганилося нелюдськими вчинками. Нищення громадських інституцій, арешти й вислання у глиб Росії свідомішого галицького населення стали щоденними явищами. Галичани опинилися між молотом і ковадлом. Закидала йому зраду австро-угорська військова влада, з усіма впливаючими з закиду страшними наслідками. Десятки тисяч повішено без суду... Не відставали від австро-угорців і

російські “визволителі”, закидуючи австрійський патріотизм і шпіонажу. Хапалося Богу духа винних людей, впрост часом з постелі, і без ніякого суду, або хоч доводів вини, висилалося на залізничу стацію, де чекали десятки таких же нещасливців. Темні, продажні типи почувалися мов риба в воді, usługуючи тій і другій стороні, в залежності, котра воююча сторона брала верх; при помочі воюючих зводили особисті порахунки ще з перед років, і зіставлялися безкарними, ба, одержували нагороди за “вірну” службу. Що гроші ті поляті кровю невинних хіба могло обходити, непокоїти сумління. Зиск є зиском, і ділова людина з такими сентиментами не вяжеться... Адже і Юдині срібняки, поляті кровю Христа, були зужиті на “хвалу Божу”...

Х.

Безлюдна околиця на галицькому підгір'ї. По полях насипані свіжі, невеликі купки землі. Це кертиці мабуть, повигребали ті купки зо своїх підземних жител. Може... Та при пильнішому пригляданні бе в очі симетричне розположення тих купок, деяка претензія на прямолінійність. Вбивається в тямку, що ці кертиці мають трохи знання геометрії. А ще ближче приглянувшись, побачилиб чорні цівки крісів з насадженими на них чотиригранними штиками, виднілися замасковані скоростріли, підводилися воєцькі голови. Ось і кертиці! Тільки якісь несамовиті...

З пів кілометра від розстрільної у сторону ворога пробирався якийсь чоловіяга. Військовий чи цивільний, розпізнати з віддалі годі. Чоловічина часто оглядався, підбігав, приставав, поправляв виповнений мішок за плечами, знову підбігав; поводився так, мов би не бажав, щоб його хто будь бачив. Розстрільна з цікавістю слідувала за ним, та не виявлювалася в надії, що втікаючий підійде ближче. Тільки той не мав наміру підходити; чим дуж подався до недалекого лісу. Нараз з лісу вирвалося кілька вершників. Пустилися напередими, кричали ставати, але втікач пустився бігти ще дужче. Мішка не кидав, хоч і перешкоджував у бігу. Станув тоді, як наздогін почали стріляти. Іздці оточили втікача. Був це цивільний, у селянському уборі.

— Назад! — гостро крикнув старший, безвусий корнет.
— Ти чого втікав?

— Я хліб несуч дітям, пане! — перестрашено заговорив втікач. — З сусіднього села я...

— Хліб несеш? Обшукати! — коротко наказав корнет.

Кинулися вояки обшукувати селянина. Витрясли все з мішка, та замість сподіваних воєнних плянів чи бомб звідти випали сухарі, пара бохонців хліба, сало, цибуля й з грубого полотна діточі сорочки. Перешукали свитину, сорочку і нічого не найшли.

— Бачите, пане, що хліб несучи. Там в лісі діти у ямі сидять. Бій був у селі, то я в ліс вивів, — пояснював селянин уже трохи заспокоєний.

— Знаємо! Хліб несеш... Ти шпигун, до австрійців втікаєш... Зв'язати його!

— Пане, — змолвився селянин. — За щож мене вязати? Бігме, мої діти сидять голодні у ямі. Маленькі ще, старшому семий рік. Яма прикрита дерном, не вилізуть звідтам, з голоду погинуть... Пустім мене, пане!

— А мати їх деж? — запитав один з їздців.

— Померла жінка! — говорив трохи не плачучи. — Пустіть! Христом Богом прошу.

Корнетик не звертав уваги на мольби селянина. Оглядав свою жертву з призириством, нарешті кинув:

— Зв'язати і гайда до штабу! У штабі розберуть...

— Це не шпигун, ваше сіятельство,³¹⁾ — відважився сказати їздець, підстаршина. — Може справді діти має, можуть погинути через нас. Гріх буде... Краще переконаймося!

— Мовчати! — викрикнув сіятельний корнет. — Не будеш мене вчити...

Вояк замовк, а втікач прохав:

— Пустіть, паночку! Бігме, до дітей іду, хочете і хрест святий поцілую, що правду кажу. Де мені шпигуном бути. Я навіть не письменний.

Корнет не слухав. Вояки зв'язали селянинови руки, обступили колом і з таким несподіваним почотом нещасливця повели. Він вже не просився, тільки заходився плачем. Вояки не сумнівалися, що перед ними звичайний селянин, батько дітей, жертва законів війни. Не будь з ними старшини, вони й звільнилиб його, а так... Служба, послух начальству. Шкода людини, але своя шкура дорожча, карають тяжко. Не вірив у свої твердження про селянина і корнет. Та він постановив собі звернути ласкаву увагу вищого начальства на власну персону. Ідучи на чолі розізду мріяв підвищенням, або хоч ордером, за

“подвиг”. Він не мав ще ніякогісенької прикраси на грудях, а ордеру так хотілося! Заробить бодай “клюкву” на шаблю. І уявляв, як йому будуть гратулювати й заздирити співтовариші.

Вояки потику розраджуватли втікача:

— Не плач! Тебе у штабі звільнять. А діти за день чей не погинуть.

Віхали в село. Зустрічні старшини затримували роз'їзд, неприязно оглядали звязаного й запитували:

— Де зловили цього пташка?

Вояки похмуро мовчали. Корнетик охочо розповідав:

— За боевою лінією. Втікав до ворога. Станув лише на стріли...

— О, шпигун, без сумніву. В штабі з ним зроблять лад.

Перед приміщенням полкового штабу роз'їзд станув. Корнетик старанно обтріпався, хустиною змахнув порохи з чобіт. Начеб мав зайти до сальону великосвітської пані, а не до убогої селянської хатини. Подзвонюючи острогами, жваво побіг до канцелярії. В канцелярії застав повно старшин. Були приявні всі команданти сотень, команд, командант полку з обома помічниками та адютантами; нагодився і бригадир — мабуть вичитував старшинам “патерностер”. Клямцнувши острогами корнет зголосив своє прибуття:

— Корнет князь Галічев голосить своє повернення з роз'їзду. Захоплено підозрілу людину, що намагалася п'єрейти на ворожу сторону.

Очи дідугана заблищали:

— Давайте його сюда, — перебив, не ждучи кінця рапорту. — Втікав, кажете до австрійців?

— Так точно, ваше превосходительство, — доповів корнетик, натиснувши на “во”. — Втікав, станув тільки на стріли роз'їзду.

— Певно селянин якийсь. Перелякався стрілянини, то самий не знав у яку сторону втікати, — озвався Сабуров.

— Зараз переконаємося. Давайте його сюди! — кинув генерал.

Звязаного селянина привели в хату. Очи присутних звернулися на нього, бригадир, здавалося, сверлував його оловяними очицями. Селянин дріжав всім тілом попавши у гурт таких великих панів. Марне лице припало порохом.

Уявляв з себе і смішне і жалю-гідне видовище. Вояк вніс мішоқ.

— Належалоб його розв'язати, нехай хоч обличча обітре, — попрохав генерала Сабуров.

— Ще вспіємо! — буркнув той невважно. — Ви обшукали його, князю? — звернувся до корнета.

— Так точно! Знайшли хліби, сало, діточі сорочки...

— Добре! Ти хтож такий? — генерал бундючно почав допит.

Селянин розповів те саме, що розіздеви. Сподівався, що великі пани будуть до нього ласкавішими. Розповідав, а по забрудженому обличчі знов потекли сльози. Тільки бригадир не слухав. Махнув рукою застановитися. Селянин замовк.

— А ну но, виймайте ті його річи, подивимося! — наказав своїм. — Цей чоловігя добрий симулянт! Однак я вже також обстріляний птах. Мене не проведе... — Вояки розложили на долівці все, що у мішку містилося. — Тут цілий цейхгавз — сміявся. — У бохонцях цих можна поховати багато дечого. Розрізати!

Вояк послушно розрізав кожний бохонець на дрібні кавалки, порізав сало. Селянин сумно дивився на нищення праці зза примх генерала, а той з найбайдужнішим у світі виглядом перевертав носком чобота кусні хліба, наказуючи ще перерізати той, чи другий. Старшини не насмілялися переривати генеральську працю.

— Так нічого й нема! — невдоволено промимрив генерал.

— Нікак нет, ваше превосходительство! — відповів зігнутий за роботою вояк.

— Тебе не питає ніхто! — кинув, злісно змірявши вояка очима. І подражнений невдачею знов взявся до селянина.

— Щож ти тепер скажеш? — допитувався, немов знайшов Бог зна які докази його вини. — Будеш казати й тепер, що хліб ніс, га? Я тебе наскрізь бачу...

— Пане генерале! Я казав ще цьому панови, — показав селянин на корнета, — прохав його поїхати, переконатися, чи кажу правду. Діти голодні, а ваш вояк понищив хліб. Що я їм тепер занесу? Гріх вам буде! Бога ви не маєте в собі, ось що! Перед Богом рівні і пани і хлопці! — кричав селянин розпучливо.

— Ти намагався перейти до австрійців, а хліб для себе припас, — тягнув своє генерал. — Не викрутишся... Ти шпигун! Признавайся!

— Я правду кажу... Пішліть своїх вояків, там яких двіста кровів від шляху мої діти в ямі. Знайти легко. Зо шляху видно кріслатий дуб. Під тим дубом вони...

— Варто би переконалися, — знов вмішався полковник Сабуров. — Можеж справді невинна людина- Та й діти чимже винні, що ми воюємо? Я пішлю роз'їзд, ваше превосходительство...

— Полковнику! — гостро сказав генерал. — Не мішайтеся в несвої діла. Я старший тут і я відповідальний... Я розпізнаю добре. Арештований вміє прикидатися, та мене не здурить. А наколиб діти й дійсно там були, так наша справа важніша від життя якихось там дітей. Затямте собі!...

Сабуров заскрипів зубами і більше не відзивався.

— Відпровадити його до штабу корпусу в розпорядження військово-полевого суду, — розпорядився генерал. — Поручнику! Напишіть рапорт. Зазначіть, що арештований вперто не признається до вини. Зновже, його спроба втікати насуває великі підозріння...

— Так пішліть хоч дітей забрати! — прохав арештований.

— А вам, князю, — начеб не чуючи прохання селянина, говорив генерал, ласкаво простягаючи корнетові руку — дякую за виконання службових обов'язків. Наколи будете і дальше так справуватись — вас не омине належна нагорода.

— Бог покарає вас за невинні діти — не уймався селянин. — Робіть зо мною, що хочете. Бог бачить правду! Прийшли марнувати нашу працю, знущаєтесь над нами, думаєте, що великі пани і суду на вас не буде? Думаєте, що й Бога за поли вхопили?

— Що? — заревів хрипло генерал. Підійшов і вдарив зв'язаного в лице, раз і другий.

— Бийте! — кричав селянин заточившись. — Прийде ще може час, що й вас так будуть бити...

Зібрані старшини не були байдужними на поступування генерала. Нащадки старих родів, вони, за рідкими виключеннями, старалися бути аристократами і у відношеннях з нижчими себе. Перешіптувалися, але явно обурю-

ватись поведінкою жорстокого генерала не сміли. Та биття селянина урвало терпець з них наймолодшого, ротмістра Паволоцького. Здержуваням від гніву голосом запитав бригадира:

— Ваше превосходительство, чи можу завдати кілька питань?

— Пожалуйста! — процідив той крізь зуби. Догадувався про зміст тих питань, чи може відчув ворожість до себе Паволоцького.

— В котрому то військовому правильнику дозволено бити звязану людину?

Генерал силувано засміявся: — Ах, це?! Я так і думав. Шпигунів не тільки бють, а й вішають навігь. Чи ротмістр того не знає?

Старшини робили знаки, щоб Паволоцький мовчав, та вже запізно стало.

— Так, ваше превосходительство. По військовим законам шпигунів карають смертю. Тільки ви безпідставно вважаєте цього селянина шпигуном. Зпершу переконайтеся.

— Не вчіть мене, ротмістре, знаю самий, що роблю. Але... Чи ви часом не поляк, ротмістру Паволоцький? Ваше назвище звучить по польськи...

— Не поляк, і назвище моє зовсім не польське, — Паволоцький відповів різко. — Існувало вже у давній Київській Русі...

— Так чоґож ви приймаєте так до серця долю цього шпигуна? — ще більш насуплено спитав генерал.

— Тому, що людей вважаю за людей, і ніколи не допустивсяб вашого вчинку. Наша армія не потерпить від того, що доброзичливо трактуватиме місцеве населення, павпаки... Знущання над мирним населенням не приносить чести військам. Коли ця людина видається вам підозрілою, належить переконатися в обоснованости підозріння, а тоді судити...

— Забуваєте з ким говорите! — підвищив тон генерал.

— Не забуваю! — підвищив голос і Паволоцький. — Це ви забули, що тут вам не погранична контрабанда, а найстарший полк кінноти!

Генерал аж позеленів зо злоби, наче підкладка його шинелі. Зашипів, окидаючи зором старшин:

— Як бачу, пан ротмістр вдає з себе гуманіста. На

мою думку ця гуманність має цілком незвичайні підстави. Ротмістр Паволоцький вступається за підданого ворожої держави, яких їхня військова влада вішає сотками, і то за запідозреного у шпигунстві! Чи недумаєте, панове старшини, що це кидає тінь на вірнопідданість ротмістра государю імператору? Інакше годі розуміти! Дворянин, стародавнього роду, боевий старшина, кавалер Георгієвський, так обстоює хлопа якогось, проти зверхника бунтується? Бажав би я знати, чи багато ротмістр Паволоцький має серед вас спільників?

Ніхто зо старшин не озивався. Кожний зіжувався під грізним поглядом генерала, готовий був ховатися за другого, а людиж були відважні!... Так впоїлася в них дисциплінованість, острах перед генеральськими зигзагами. Вони сподівалися нагінки, однак не такого страшного закиду — ламання вірності цареві і державі. В душі кляли генерала, Паволоцького і селянина, через котрого буча повстала. Один Сабуров відважився озватися:

— Ваш закид занадто перебільшений, ваше превосходительство.

— І ви тудиж, — лицемірно-ласкаво засміявся генерал. — Виконуйте накази, полковнику, то все, що від команданта полку вимагається... А ви, ротмістру Паволоцький, занадто гарячі. Думаю, що двадцять діб арешту вашу горячковість охолодить. Тільки з уваги на вашу хоробрість і відзначення не віддаю вас воєнно-полевому суду. На будуче ви попереджені... Пане полковнику, розпорядіться!

— Деж прикажете зголоситися на гавптвахту, ваше превосходительство? — їдко спитав Паволоцький.

— Панове старшини! — звернувся бригадир до гурту, мов не дочувши їдкого питання. — Я не хочу кривдити кого будь. Тільки як російський генерал і патріот виконую те, що наказує мені обов'язок перед монархом і батьківщиною і моє сумління. За подібні виступи каратиму по всій строгості законів воєнного часу. Затямте собі... Ротмістр відбуде арешт при полку, а цього — вказав на селянина виходячи — відпровадити в розпорядження суду при штабі корпусу.

Корнет Галічев услужно відкрив генералові двері. По відході генерала язика старшин розв'язалися. На всі лади

осуджували брутальну поведінку генерала, висловлювали свою прихильність Паволоцькому.

— І требаж вам було встрявати, Володимире Миколаєвичу, — лебедів грубий Подгурський. — Прийшло йому до голови відпроваджувати хлопа, — нехай... Не наше розпорядження, не наша й вина. Нам тільки мовчати і слухати.

— Певно. Не нам мішатися в генералські розпорядки. Годишся, чи осуджуєш в душі, але мовчи... Військова субординація, послух... — вторували старшини.

— Не лицемірте, панове, — озвався Паволоцький гнівно. — Ви співчуваєте на словах, а в душі раді, що все на мені окошилося. Колиб ви щиро жаліли цього нещасливого селянина, він був би звільнений. Всіх нас той ідіот не арештував би. Мене не жалійте, я кару відбуду, наколи заслужив... Пане полковнику! — спитав далі у Сабурова. — Накажете тут віддати зброю? І кому накажете здати командування сотнею?

Сабуров мовчав. Людина освічена і гуманна, нащадок старого боярського роду, частинно Рюрикович, гризся він неприємностями, що звалилися на голови, як його, так і Паволоцького, котрого він любив щиро й шанував чи не найбільше з усіх своїх підвладних. Неприємности, і від кого? Від вискочки купчика, що ціною людського нещастя вироблює собі військову кар'єру... Паволоцький повторив питання.

— Дайте спокій, Володимире Миколаєвичу, — махнув нетерпляче рукою. — Про арешт і здачу сотні не може бути й мови. Поїду до Драгомирова, може вдасться розпорядки того самодура змінити, та й цього нещасливця виводити. Корнет Галічев відставить тудиж арештованого. Ваша присутність князю, буде необхідна. А ви, панове, — сказав сотенним, — можете розходитися.

Селянина вивели. Він уже не плакав, не прохався. Бачив увесь інцидент, чув суперечку, хоч і по російськи, та зрозумів, що то через нього. Зрозумів і слова Сабурова. Був обнадіений, що у вищому штабі знайде справедливість.

Пізно ввечері Сабуров вернувся роздратований і похмурий. Заїхав до Паволоцького й розповів, що сталося. Бригадир зустрів ескортованого селянина дорогою, розкричався, що він наказав відвести до корпусу, не до дивізії,

ну й корнет повів його туди. Командант корпусу, світський генерал Гилленшмидт, від бригадира нічуть не кращий. Драгомирів обіцяв поміч, та чи зможе допомогти? З дивізії він міг звільнити селянина своєю владою, а з корпусу може тільки прохати. Гилленшмидт знов схоче цією жертвою довести свій “істинно-русский патріотизм”, отже жертви з рук не випустить. Але арешт Паволоцького Драгомирів відмінив.

Нарано їздив роз'їзд шукати дітей арештованого, та безуспішно. Можливо не натрапили, а може і не доїхали до вказаного місця. Про селянина всяка чутка загинула.

У відступі російських армій з Галичини, довелося Паволоцькому бути у тій місцевості на реконгносціровці шляхів. Памятаючи місце — легко знайшов яму, зверху накриту дошками і дерном, а в ній два діточі кістяки. Стіни подряпано руками, пороблено заглиблення. Діти старалися видістатися наверх та не було сили відкинути дощок і дерня. Погинули з голоду, бо повітря мало доступ у яму. Щоб унеможливити повторення таких жахливих випадків — доніс Паволоцький про свою знахідку до команди. Військові команданти прийняли подію до відома, а таке саме часто повторялося і де інде.

Самодура-бригадира давно перед тим переміщено начальником кінського ремонту. З ним виїхав і його пупіль-корнет... Вони так і не довідалися, що є головними винуватцями в смерті дітей...

Кожний день війни приносив нові зміни й несподіванки, нові страти. Генералітет гнав війська на певну загибель. При більшому опорі ворога хвилево перетворював кінницю на піхоту. Команданти кінних формацій доводили нехосенність спішування кінноти. Вишколити кіннотчика багато тяжче і дорожче, чим піхотинця. І діставали цинічну відповідь: — коней шкода, а вояка вистане і на десять літ війни.

Мадярські лянштурмаки, введені в бій ворожою стороною, битися зо страшними “муска” не виявляли охоти. Дезертирували в запілля, розпорошувалися при перших сутичках, ховалися на час бою, й по кілька днів блукали в російському запіллі, аж попадалися на очі окремим запільним відділам і піддавалися в полон. Захопивши таких полонених — давали звіти про опір, видумували й перебіг бою; для більших доказів легко себе ранили. За одним

заходом вбивали двох заяців: і нагороду за “геройство” добували і на кілька місяців уникали боїв. Прославлений свого часу “перший Георгієвський кавалер”, донський козачок Кузьма Крючков, що нібито захопив одинадцять німців в полон і за “геройство” був іменований хорунжим — на ділі був чурою у козацького старшини і віз річи свому панови на позиції. Зустрінув німців ескортованих двома піхотинцями, їх порубав, чи постріляв, а полонених заняв поперед себе до штабу. Попав у великі герої, про нього розкрито по всій Росії. Та тільки до часу, поки німці не розповіли правди десь у вищому штабі, де їх мову розуміли. І “героя” по швидкому розлідженні справи, покарали мабуть на смерть.

(Далі буде).

27) Чернигівський полк мав бойові нагороди: Юрїївський штандарт (прапор) за бій під Шенграбенем 1804 року. Срібні, Юрїївські труби, боеві відзнаки за рейд ген. Мищенка по сотням і Юрїївський полковий значок з написом “Пять проти тридцяти” за бій 5,000 корпусу Багратіона з 30-тисячною армією Мюрата, короля Неаполю під Шенграбенем.

28) Клюква — журавина. Так звали старшини ордер Анни 4 степені з написом “За відвагу”, за барву стяжки. Ордеру не носили, мінявся тільки темляк (дармовис) на шаблі.

29) Фінляндської у розумінні територіяльному, по місці постою. Автономна Фінляндія рекрутів не давала і навіть не брала участі в минулій війні. Кордони Фінляндії охороняла правдоподібно 6 російська армія.

30) По триразовій догані відбиралося у доганеного частину.

31) Сіятельством титулували князів і графів у царській Росії.

ЖАРТИ:

На конференції — сидять за столом Маршал, Бевін, Бідо і Молотов. Ні до чого не можуть договоритися, отожд закурюють. Маршал виймає портсигар, на якому вирізблено: “Славному генералу від бойових товаришів”. Бевін виймає свій портсигар з написом: “Бевіну — від вдячного робітництва”. Бідо виймає свій, з написом: “Любому Жоржеві від Сюзани”. Молотову стає недобре. Він виймає золотий портсигар з короною і гарно вигравированим написом: “Князеві Радзивілові від графа Потоцького”.

* * * *

Перехожий дає прошакові 5 центів, й каже:

— Помоліться за мир!

— За пять центів?

— Вистарчить! Мир і так більше не варт.

Ол. Луговий.

Історія Української Православної Церкви

Продовження

Церковне письменство XI віку, й націоналізація православ'я в Україні

Після митрополита Іляріона і єпископа Луки в християнській Україні з'являються інші письменники релігійно-морального, історичного і національно-патріотичного напрямку. До них належать Никон Великий, Теодозій Печерський, Яків і Нестор літописці, ігумен Данило, та менш значні. Никон зіставив коротку літопись, Теодозій Печерський 12 поучень, дві молитви й два послання; одне — відносно постів, а друге — вел. князеві Ізяславові-Дмитрові — про католицизм. У тому посланні переконує вел. князя бути вірним вірі, у якій його охрещено, радить з католичками не дружити синів, але кожну людину, якої вона віри не будаб, в біді порятувати.

Яков Літописець залишив короткий життєпис Володимира Великого, та літопис. Його сучасник, Нестор, що пострігся в черці ледви 17-літним, у 1074 році, написав повість про мученичу смерть князів Бориса й Гліба, описав руїну Києва і печерського монастиря половцями, 1096 року та свою славу "Повість временних літ", ним доведена до 1110 року. Умер 8-го листопада, 1114 року. Його літопис охоплює період 300 літ.

Ігумен Данило-чернигівець, відбув довготривалу подорож в Палестину, був прийнятий королем єрусалимським Балдуином I-м, "людиною доброю, тихою і не гордою". Подорож тягнулася 8 літ, від 1106 — до 1114 року. Свою подорож докладно описав.

До творів черців-українців належить причислити й пасхалії, написані у Новгороді черцем Кирилом. До діячів українського культурництва необхідно зачислити князя-черця, Святослава-Панкрата Давидовича (внука Святослава Ярославича), якійсь час князя Луцького. Часті війни за уділи його знеохотили настільки, що у 1109 року він прийняв постріг з імям Миколи, а три роки перед тим був монастирським служкою. Збудував кілька церков, свою велику книгозбірню подарував Києво Печерському мана-

стиреві. Умер 14-го жовтня, 1142 року й причислений до святих.

З появою оригінального нашого церковного письменства православ'я в Україні повільно, але послідовно почало визбуватися грецьких форм, натомість приймати українські, тобто—націоналізуватися. Грецький місяцеслов доповнюється українськими святцями, грецькі свята сполучуються з витворами української уяви. Свячення овочів на Спаса, колядування й щедрівки, крашення яєць на Великдень, Зелені свята, тощо. Християнським святцям народні вірування приписали функції поганських богів: Іллі-Перуна, Івану Хрестителю—Купала, Пантелеймонові—Паликопа, Власові і Юрієві—Волоса, а, — приміром — свято оновлення Царгороду (подавньому Царяграда) в Україні набуло змісту “Царя Граду” і цей день святкувався, щоб град не знищив збіжжя. Заборона жіночих робіт у п'ятницю сполучена з постаттю вел. мучениці Параскеви. Багато українських побутово-релігійних обрядів не звільнилися від поганського змісту ще й до тепер. Велика доля національних перетворень грецької церковности ще в перших віках християнської України надала православній догматиці якесь споріднення з перед-християнськими віруваннями, відріжнювала від православ'я інших народів.

Митрополити від Іляріона до Климента Смолятича

Митрополитові Юрію грекові, що прибув в Україну десь в 1065 роках, довелося стати свідком боротьби Ярославових синів за київський престіл. У 1072 році Юрій переніс останки Бориса і Гліба Володимиричів у нову Вишгородську церкву. Опісля був на соборі у Царгороді, звідки вернув 1075 року. Умер у грудні 1077 року. Написав “Боротьбу з Латиною” у відповідь на претензії папи Григора VII (Гільдебранта), в звязкові з поїздкою у Рим Ярополка-Петра Ізяславича.

Його наступником був Іоан II, “муж добрий, блаженний, що був мистцем у книжках і ученні, милосердним до вбогих і сиріт, ласкавим до вбогого й багатого, лагідним і тихим, якому подібного не було на Русі-Україні й опісля не буде.” Так характеризує Іоана II наш літопис. Прибув до Києва ще перед смертю митрополита Юрія. З письменницьких його праць відомі дві: післання папі римському Клименту III, з приводу бажання папи прилучитися на за-

садах рівності до східної церкви та Якову літописцю. В наголовку післання до Якова написано: “Іоана, митрополита Русі-України, названого пророком Христа.” Він умер 1088-го року.

Іоана III літописці наші назвали: “некнижний й розумом простий.” Привезла його з Царгороду сестра Мономаха, Анна Всеволодовна. Іоан III, кастрат, був до тої степені худий і старий, що люди від нього втікали зо страху. Керував церквою один рік. Вмер 1090 року.

Невдатне призначення Іоана III піддало вел. князеві Всеволодові думку обрати митрополита в Україні. Обрано єпископа Переяславського Ефрема, колишнього скарбника великого князя. Він 15 літ перебував у Царгороді, а по смерті єпископа Петра був обраний Переяславським єпископом у 1075 році. На становищі єпископа Ефрем побудував у Переяславі дві церкви, госпиталь і лазню для бідних. Визначався справедливістю. Умер 28 січня, 1097, причислений до святих.

Митрополит Миколай I (1097-1104) в літописах згадується, як учасник зїздів князів у Любечі й Витичеві. Переконував князів не руйнувати України міжусобицями. На зїзді у Витичеві гостро виступав проти ганебного жадання Святополка II відобрати осліпленому Василькові Ростиславичу його Теревовельське князівство й віддати йому, великому князеві. Умер 19-го квітня, 1104 року.

Митрополит Никифор I, Лікієць, прибув у Київ 18-го грудня, 1104. Написав три післання проти католиків, та два поучення, — Володимирі Мономахові, Ярославові Ярополковичу Волинському та Ярославу Святославичу Муромському. Умер у квітні, 1121 року.

Микита грек (1122 - 1126) нічим не визначився. По його смерті київська митрополія пять літ перебувала в управі поближких єпископів.

Митрополит Михайло II прибув в Україну 1130 року. Через 15 літ, у 1145 році, внаслідок міжусобиць митрополію самовільно залишив. Умер у Царгороді 1147 року. Митрополією керував єпископ Чернігівський-Онопрій.

Митрополит Климент Смолятич і його противники, митрополити Константин I, Теодор і Іоан IV.

По законам Княжої України митрополита, владик і нижче духівництво обиралося всіма суспільними станами.

Імена кандидатів клади на престіл і в часі Богослужби брали маленьку дитину, що й вибирала якійсь листок з імям кандидата. Той кандидат вважався обраним. Але митрополитів частіше присилано з Царгороду.

У 1146 році запрошено на великокняжій престіл сина і внука справжніх великих князів — Ізяслава Мстиславича Мономаховича (діда Романа Галицького). Радо зустрів його нарід і духовенство з єпископом Онопрієм. Не було митрополита, не було можливости нового митрополита й обрати, бо в Царгороді жив митрополит Михайло. Одержавши через кілька місяців вістку про його смерть — великий князь розпорядився обрати митрополитом українця. Вказав і гідного кандидата — черця Климента Смолятича, з Заруба (тепер Зарубінці) над Дніпром. На собор зіхалося дев'ять єпископів — українці: — Онопрій Чернігівський, Теодор Білгородський, Євтимий Переяславський, Демян Юрївський, Теодор Володимир Волинський, Яким Турівський, та згречений — Ніфонт Новгородський і єпископи — греки — Кузьма Полоцький та Мануйло Смоленський. Єпископи — Ілля Галицький та Григорій Перемишльський — на собор не могли прибути задля війни Києва з Галичем.

27-го червня, 1147 року, шість єпископів - українців обрали й висвятили черця Климента у митрополити киевські. Єпископи - греки і Ніфонт виборові спротивилися. Визнаючи високі прикмети митрополита вони всеж признати його своїм зверхником відмовились, бо "не взяв благословення від патріархів і Софії Царгородської." Нічого не промовляло їм те, що в Царгороді саме тоді також настала смута в церкві, за рік змінилося три патріархи (Михайло Оксіт, Кузьма Атик і Микола IV, Музалон), що один одного проганяли. До невдоволених єпископів прилучився і князь Юрій Суздальський, з причин ненависти до великого князя Ізяслава, свого братанича. Ніфонта Новгородського Ізяслав навіть увязнив в Києві, за те пізніше царгородський патріарх надав єпископам Новгороду титул архієпископів. Ніфонта — через кілька місяців звільнив Юрій, що захопив Київ. Починалася 20-літня боротьба за Київ Юрія і його сина Андрія, (Боголюбського).

Зо втратою Києва великий князь Ізяслав і митрополит Климент видійшли до Володимира-Волинського. Внедовзі Ізяслав прогнав Юрія, тож митрополит Климент займав

митрополичу катедру до смерти вел. князя (13-го листопада, 1154 року) і при наступному великому князеві, Ростиславові, братові Ізяслава, поки Юрій не здобув Києва втретє — 20-го березня, 1155 року. Опанувавши Києвом, Юрій попрохав митрополита з Царгороду. Греки вислали митрополита Константина I. Новий митрополит заборонив Богослужби всім духовним, посвяченим митрополитом Климентом. Поділилися й князі. Південні, тобто українські — обстоювали за Климентом, — північні — за Константином. Вирішено, врешті, не визнавати обох митрополитів, а попрохати з Царгороду третього. Константин, в Україні зне-навіджений, митрополії зрікся. Знайшов притулок у Чернигівського єпископа Антонія - грека, і там у 1159 році вмер, давши Антонію дивачний розпорядок — витягнути його тіло за місто й кинути псам. Цей розпорядок Антоній виконав, та князь Святослав Чернигівський наказав тіло митрополита поховати у Спаській катедрі. У серпні, 1161 року прибув новий митрополит Теодор, але вмер у листопаді, 1162 року. 1163 року великий князь Ростислав Мстиславич покликав на митрополичий престіл Климента, а одночасно вислав до Царгороду послів прохати патріяршого для Климента благословення. В Царгороді, натомість, призначили митрополитом Києва Іоана IV. Ростислав був огірчений, одначе Іоана IV-го прийняв. Цей митрополит вмер 12-го травня, 1166 року, а за ним в скорому часі вмер і великий князь Ростислав.

Про дальшу долю митрополита Климента нічого не відомо. Літописи зазначують, що він був “філософ і книжним, якого в українській землі ще не бувало.” До наших часів дійшла його письменницька праця — “Післання до Смоленського пресвитера Хоми.” У післанні митрополит згадує про ним заснований гурток киевських вчених і письменників, але про нього нема ніяких ближчих вісток.

Князь-мученик Ігор Олегович

Життя князя Ігоря, внука Святослава Ярославича, повне трагізму. Йому, людині справедливій і лагідній довелося згинати за провини його брата, Всеволода-Кирила, великого князя киевського, що вславився розсварюванням князів та звязками з кочовниками. Вмираючи, 1-го серпня, 1146 року, Всеволод передав великокняжий престіл Ігореві. Ізяслав Мстиславич Переяславський, запроханий боя-

рами, обложив Київ через десять днів. Київські дружини перейшли до Ізяслава, як він лише наблизився до столиці. Ігор втік. Через чотири дні дружинники знайшли його серед болот і закованого увязнили в Переяславі. Через якийсь час він, з дозволу Ізяслава, постригся в черці у Федорівському-Мстиславовому монастирі у Києві.

Слідуючого року почалася війна з Юрієм Суздальським, Святославичами (братами і дядьками Ігоря) та Мономаховичами. Ізяслав Мстиславич пригадав киянам їх присягу, й необережно висловився, що Святославичі-Чернигівські намагалися його отруїти. Кияне й пригадали собі про князя-черця. Нещасливого Ігоря витягли з монастирської церкви. Ізяслав вислав свого брата Володимира Ігоря від юрби боронити. Володимир боронив і словами й мечем. Юрба збила й Володимира. Ігоря били до втрати притомності. Змасакрованого виволикли на Бабин Торжок, там добили, 5-го червня, 1147 року, а тіло кинули на Подолі. Через кілька днів тіло Ігоря поховано в Симоновському монастирі його діда. Церквою причислений до святих мучеників.

Намагання поділу Київської Митрополії, Федорець

Єпископів Україні не переміщувано до смерті. Якщо переміщення й траплялися, то відбувалися вони з волі князів. Приміром, — чернигівський єпископ Іоан 25 літ не служив Богослужб за для слабости, одначе до смерті зіставався на катедрі. Інший примір: У 1183 році митрополит Никифор II іменував Миколая - грека єпископом ростовським. Брат Боголюбського, Всеволод відослав Миколая в Київ, тому, що “не вибрали Миколая єпископом князь і люди землі нашої.” Митрополита присилувано висвятити на місце Миколая киевського ігумена Луку.

Взагалі, Юрій Суздальський і його сини, намагалися не раз перевабити митрополитів у Суздальщину. Колиж їм не повелося, часто вдавалися до патріярха Царгородського з проханням встановити окрему Суздальську митрополію, одначе безуспішно. Андрій Боголюбський у 1160 роках вислав у Київ якогось Федорця. Домагався висвяти того Федорця у митрополити. По відмові — після Федорця у Царгород. Там його висвячено у єпископи Володимирські на Клязьмі. Але повернувши у Суздальщину Федорець поводитьсь наче митрополит: вживає білий, митро-

поличий клобук, проганяє єпископа Нестора - киевлянина. Тих, що противилися — розпинає на хрестах, виколує очі, відрубує руки, живих варить у казанах, закопує живими. Сам Боголюбський почав самозванного митрополита боятися. Врешті князеві пощастило його схопити й вислати на суд митрополита. Самозванця покарано смертю на початку 1169-го року.

Знані єпископи до монгольського періоду:

Новгородська єпархія: Від початку християнства до татар у Новгороді перебувало 8 єпископів і 10 архієпископів. З них — Добриня Андрієнкович (архієпископ Антоній) відомий письменник — подорожник, описав царгородську св. Софію. Пятнадцять владик походило з України.

У Ростовській єпархії — 17 єпископів, в тому 10 українців.

В Полоцькій єпархії — 7 владик, з них 4 українці.

В Смоленській єпархії — шість, перший — вже згаданий Мануйло — грек. Пять його наступників походило з України. (Смоленська єпархія заснована 1137 року).

Юрївський і Білгородський — по сім, всі українці.

Чернігівський — 20, з того 18 українців. Самий значний з них — Онопрій, управитель митрополії. Від 1207 року з Чернігівської єпархії виділено Рязанську.

Володимир Волинські — знані лише сім, з того три зачислені до святих. Всі українці.

В Тмутороканських — один, архієпископ Миколай. (Це владитство підлягало впрост патріярхові).

З Переяславських — 12, з того одинадцять українців. З них — Ефрем II обраний митрополитом. Єпископ Евтимії прихильник Суздальщини, ставав перед Ізяславом Мстиславичем на коліна, прохаючи віддати Переяславське князівство Андрієві Боголюбському.

З Турівських владик знані вісім, всі українці. Поміж них св. Кирило, визначний письменник і проповідник, боярський син з Турова. Полісько-Туровською єпархією керував впродовж 20 літ. Умер 28-го квітня, 1182 року.

З Перемиських владик — три, всі українці з Києва.

З Галицьких — чотири, з них два греки. Єпископ Ілля вславився як зручний помічник князя Володимирка Володаревича. Його наступник, Кузьма проголосив чарівницею і засудив на спалення нешлюбну жінку Ярослава Осмоми-

сла — Анастасію Чагрівну. Неофіт-грек, наступник Кузьми, перебув мадярську окупацію Галичини, 1188-89 року. Галичину ушасливлено двома латинськими єпископствами, в Галичі і Перемишлі.

За літописами — не менше сімдесят єпископів висвячено з черців киевських монастирів, хоча траплялося, що єпископів вибирали й зо світських священників — вдівців.

Церкви й монастирі дотатарського періоду

На чолі всіх монастирів давнини стояв Києвсько-Печерський монастир під кермою архимандритів (з 1174 р.), якому підлягають Миколаївський-Пустинний у Києві, Елецький в Чернигові, Спаський у Новгород-Сіверську. Крім Печерського існували в Києві ще такі монастирі: Федорівський, Андріївський, Симоновський, Спаський на Берестові, Кирилівський, Видубицький, Дмитрівський, Михайловський - Золотоверхий. З новопобудованих монастирів у літописах згадується два — Васильївський і Воскресенський. Церкву Кирилівського монастиря побудувала у 1179 році жінка Всеволода Святославича, польська королівна Марія Казимірівна. Інші новопобудовані монастирі дотатарського періоду — Михайлівський в Переяславі, Борисоглібський в Чернигові, Іоанівський в Галичі, Лелесів—коло Галича, Синовідський коло Стрия, Борисоглібський в Турові. Кілька монастирів побудовано українськими князями в Єрусалимі і Атоні. Волинський боярин Туркул і дякон Методій, 1213 року заснували скит — Почаїв (тепер Почаївська Лавра).

У безнастанних війнах монастирі не раз грабовано. Князі й бояре давали великі пожертви на відбудову, та, головне на розвій шкільництва й письменства. Між ними на першому місці стоїть Володимир Мономах, Мстислав і його сини, Галицький князь Ярослав Осмомисл, Смоленський князь Роман Ростиславич (умер 1180 року, все своє майно й доходи вжив на школи й письменство, так, що на похорон його смоленці збирали), Полоцько-Литовські князі Гінвіли — Юрій Мінгайлович, з сином Борисом, Василь-Рогволод та Гліб Рогволодович. Великі пожертви давали й охрещені половецькі хани, приміром Амурад, що пожертвував табун коней.

З церков — особливо знана Успенська, у Володимирі

Вол. побудована князем Мстиславом Ізяславичем (батьком Романа Галицького) у 1160 році.

З образів до монгольського періоду до наших часів зберіглося кілька лише. Елецький, Божої Матері в Чернигові, з 1060 року, Києво Печерський, Божої Матері з 1073 року, Одігітрії, по переказам намальований апостолом Лукою, у Смоленську, образ Божої Матері першого маляра українця Олимпія, і Ченстоховський, Божої Матері, привезений царівною Анною, (матір'ю Вол. Мономаха), перенесений до Галича і забраний опісля Володиславом Опільським до Ченстохова.

Всі ці реліквії нашої давнини знаходяться у Московщині, або Польщі.

Чернецтво з княжих родин

Крім княгині Ірини, Миколая й Ігоря, зачислених до святих, та черця-князя Судислава Псковського — закінчили життя в монастирях багато інших нащадків Володимира Великого й Ярослава Мудрого. З них відомі: дві сестри Володимира Мономаха — Анна і Євпраксія (Євпраксія — жінка німецького цісаря Генриха IV), три дочки Мономаха — Евтимія, королева угорська, з сином Борисом, Агата Городенська з сином Романом, Марія Грецька, Ірина Ярополкова, Анастасія Минська, княгиня Берладникова, що заснувала монастирі в Сяноці, Тереччі, Межібродях і Загатті, та церкву в Лишні. Полоцькі княжни — Предислава-Ефросинія, Гордислава-Евдокія та Звеніслава-Євпраксія, дочки князя Юрія-Святослава Рогволодовича, та Агата і Евтимія, дочки князя Рогволода-Василя Борисовича — померли черницями. Княжни Предислава і Звеніслава, з братом Володимиром побували в Палестині. Предислава в Єрусалимі й померла, 23 травня, 1173 року і там, в українському монастирі Божої Матері похована. Православними церквами причислена до святих.

Митрополити — від Іоана IV до татар

Митрополія киевська, по смерті Іона IV впродовж року не була обсаджена. Константина II, що став митрополитом 1167 року, вважають греком. Суздальсько-московські літописи вважають його українцем. Про нього є згадано в літописах з приводу суду над Федорцем, далі—під 1172 роком. Справді, трудно припускати, щоб митрополит-

чужинець устояв перед спокусою покинути Київ. Тих років Київ здобувано й руйновано мало не щорічно. Не пішов Константин II й за намовами Андрія Боголюбського, переїхати у спокійну Суздельщину. Митрополит Константин II помер 1182 року.

Никифор II керував киевською митрополією з 1182 по 1197 рік. Поза цими двома датами про нього нема ніяких згадок.

Наступник Никифора II, Матвій, у літописях згадується під 1201 роком. Умер 26 серпня, 1220 року.

Митрополит Кирило I, грек, а по працям Захарії Копистенського і митрополита Сильвестра Косова — українець, “учитель дуже мудрий в науках,” прибав з Нікеї, (в Нікею перенесено столицю Грецької імперії, по причині, що хрестоносці заволоділи Царгородом). Висвячений у Києві, учасник наради 23 князів, перед походом на татар; умер 1233 року. Митрополію, по його смерті, впродовж чотирох літ не обсаджено.

Останній, перед татарами митрополит киевський, Іосиф, присланий з Нікеї, 1237 року. Через два роки всю Лівобережну Україну зруйнували татари. Оглянули Київ з лівого берегу Дніпра, але облогу відложили на пізніше. Без уваги на татарську навалу, у Києві за півтора року змінилося три князі (1239-1240), врешті обсадив Київ воевода Данила Романовича Галицького, — Дмитро.

По довгій облозі, в днях 6-7 грудня, 1240 року, татари Київ здобули. Недобитки дружин ще кілька днів боронили Десятинної Церкви, де заховалися старці, жінки і діти. Церква завалилася під ударами татарських таранів. В її руїнах згинув разом з всіма й митрополит Іосиф I, та правдоподібно, ще бодай два єпископи Лівобережних єпархій. У Києві, по свідоцтву посла римського папи до хана Бату, Пляно Карпіні (1246 року) уціліло зо двіста хат, а жителів не зісталось зовсім. Скрізь валялися людські черепи й незчислимі людські кости. “Київ, місто дуже велике й заселене — тепер обернулося у ніщо.”

(Дальше буде).

Літопис Подій з Української Історії

(Далі)

1103. Михайловський Золотоверхий монастир Святополка II.

1103, Березень. Мономах і Святополк вирішили похід на половців, щорічні походи на половців до 1111 року. Літопис Нестора, доведена до 1110 року; безперервна історія подій в Україні впродовж 300 років. Згадка жидів, подорожника Венямина Тузелі про Київських купців в Олександрії.

31 березня, 1103. Мономах, Святополк і Давид Святославич в поході на половців. Погром половців над рікою Самарою, 5-го квітня.

1103. Умер Яков чернець-літописець.

19 квітня, 1104. Умер Митрополит Миколай I.

1104, літо. Мономах погромив половців під Лубнами. Одруження Юрія Мономаховича Суздальського з половецькою княжною і сина Олега Гориславича, Святослава з її сестрою, Аетою.

1104, 18 грудня. Прибув у Київ митрополит Никифор I, Ликієць.

1106. Троїцька церква, князя Миколи Святоши, (князя Святослава-Панкрата-Миколи Давидовича, з Святославичів).

10-го лютого, 1106. Поучення Володимира Мономаха своїм дітям, — документ високої гуманності вел. князя.

1106. Вернула в Україну цісарева німецька Евпраксія Всеволодовна і постриглася в монастирі сестри Анни.

1106 - 1114. Подорож в Палестину ігумена Данила, описав подорож.

12 серпня, 1107. Бій з половцями під Лубнами.

1108. Умерла дівчиною княжна Катерина Всеволодовна.

1109. Умерла цісарева німецька Евпраксія Всеволодовна.

1109. Мономах погромив половців над Донцем, 30-го березня.

1111. 31-го січня. Похід Мономаха в степи на половців.

1111, 27 березня. Другий погром половців Мономахом

над Солоницею. 4-го квітня. Половців прогнано на Кавказ, решта визнає зверхність Мономаха.

1112. Умер Давид Ігорович Дорогобужський, (столиця у Буську).

1112. Зредаговано літопис Нестора.

1113, березень. Умерла княжна Анна Всеволодовна (Янка).

16 квітня, 1113 року. Умер вел. князь Святополк II. Розрухи у Києві впродовж 4-х днів. Перший жидівський погром занотований історією.

Суспільні класи: Бояре, купці, гражане і прості люди (селяне) вільні, закупи — піввільні (за неплачення довгів) і холопи, — виключно з полонених.

Завдяки здирствам Святополка віче не хотіло його сина, Ярослава, рішило, що прийме тільки Володимира Мономаха князем Києва.

1113, 21 квітня. Візд Володимира Мономаха у Київ. Заборона невільництва за довги під страхом кари смерті, заборона жидам тримати християнських невільників, заборона процентів вищих від 20% під страхом такої ж кари. Відміна кари смерті за інші злочини. Тілесні кари тільки для холопів (невільників), але ходопи можуть обжалувати засуд вел. князеві.

Володимир Мономах 1113-1125.

1113-1118. Друга і третя редакція літопису.

1114. Умер князь Святослав Мономахович.

1114, 17 серпня. Умер Олимпій, перший український маляр.

1114, 8 листопада. Умер Нестор Літописець, (родився 1056 року).

Поучення Никифора I, проти католицизму і три його післанця, (одно — відповідь Володимиру Мономаху).

Погром в Путивлі, Новгородська церква в Києві.

1115, 16 квітня. Перший міст у Києві через Дніпро.

1-го серпня, 1115. Умер князь Олег-Михайло (Гореславич) Святославич.

1116. Союз Мономаха з Давидом і Ярославом Святославичами проти Ярослава Святополковича.

2-го квітня, 1116. Похід Мономаха на Болгарію. 4-го липня, воєвода Іван Войтишич окупував Болгарію. (Умер 1146 року). Євангелія Мстислава Мономаховича.

1117. Війна Ярослава Святополковича з Мономахом. Ярослав з поляками і мадярами нищить Волинь. Мономах здобуває Волинь і передає своєму синові-намістнику, князеві Романові.

1118, 6-го грудня. Умер князь Роман Мономахович. Андрій Мономахович князем Волині.

Євангелія Всеволода-Юрія Мстиславича (внука Мономаха).

1119. Союз з мадярами. Княжна Евтимія за королем Коломаном Старим.

1120. Друга редакція “Руської Правди” — перша — 43 статті; друга — 100 статей.

1120. Умер Роман Ростислав Ігорович, князь Новгородський.

1121. Умер митрополит Никифор I. Засновано Галицьку і Перемиську єпархії.

1122. Митрополит Микита — грек, до 1126 року.

Перемиська катедра Івана (теп. латинський костюл).

1122. Поляк, воєвода Петро Дунін-Власт у службі Володаря. Підступно схоплює Володаря в Перемишлі і закованого вивозить у Польщу. Звільнено князя за великий окуп і зірвання союзу з помор'янцями. Праця про Київ Адама з Бремену.

1122. Прилучено Білгородську і Юр'ївську єпархії до Митрополичої.

1123. Ярослав з поляками, угорським королем Стефаном, чехами і в союзі з Васильком і Володарем Ростиславичами руйнують Волинь. Облога Володимира, де зачинився Андрій Мономахович. Ярослава Святополковича вбито двома поляками в часі облоги, 4-го грудня. Умер Всеслав-Давид Святославич Новгородський.

1124. Померли князі Володар і Василько Ростиславичі. Поділ Галичини на чотири князівства. Теробовля — Юрію Васильковичу, Галич — Іванові, Перемишль — Ростиславові Володаревичу і Звенигород-Володимиркові.

П'ять династій в Україні, кожна вживає відмінний тризуб за герб.

26-го травня, 1125. Умер Великий князь Володимир Мономах. Його син Мстислав Великим князем. (Новгород, Київ, Смоленск, Переяслав, Турів, Волинь, Ростов і Суздаль).

Мстислав I, Великий 1125-1132.

1126. Війна Володимирка з братом Ростиславом. Ростислав у союзі з Васильковичами і Мстиславом Мономаховичем киевським. Угода в Щирці.

1126. Митрополит Микита умер. По ньому киевська церква п'ять літ без митрополита.

1127. Ярослав-Борис Святославич захоплює Чернігів. Син його брата, Всеволод Олегович, прогнав його у Рязанщину.

1127. Мстислав у союзі з Всеславом Давидовичем Городенським (швагром) воюють з полоцькими князями, похід на Полоцьк, 29-го травня.

1128. Кирилівський і Федоровський монастирі в Києві.

1128. Всеслав у війні з полоцькими князями. Прогнано на північ Рогволода II з братами.

1130. Умерли Ростислав Володаревич Перемиський і Юрій Василькович Теревовельський. Володимирко Володаревич відбирає Перемишль від малого братанича, Івана Ростиславича. В заміну дає йому мале князівство Звенігородське.

1130. Друга війна Мстислава Мономаховича з полоцькими князями. Князів Рогнідичів-Бориса, Давида, Рогволода-Василя Борисовича, Юрія і Бориса Рогволодовичів заслано в Царгород. Ізяслав Мстиславич князем полоцьким до 1139 року.

1130. Успінська церква на Подолі, церква Богородиці в Галичи.

1130. Митрополит Михайло II-ий прибув у Київ, (до 1145 року).

1132, 15 квітня. Умер Мстислав Федор Мономахович. Його брат Ярополк Переяславський великим князем, а син Всеволод Мстиславич князем Переяславським.

Українці малярі Мойсей Печерський і Аврамій Смоленський.

Ярополк II, 1132-1139.

1133. Втікли з Царгороду полоцьки князі.

1133-1182. Кирило Турівський, єпископ, автор проповідей і Слова про князів, (єпископом з 1149). Якесь грецька царівна живе у Турові.

1137. Умер Всеслав Городенський, зять Мономаха.

Княгиня Агата з сином Романом у Києві.

1137. Засновано Смоленську єпархію,

1138. Умер Всеволод Мстиславич Переяславський.

18-го лютого, 1139. Умер Ярополк Мономахович. Розрухи в Києві.

Єпископи другої половини XI століття:

Новгородські — Стефан, Нифонт, з 1070, Добриня-Ілля, Микита (еретик, правдоп. з жидів, з ним боровся Нестор Літописець), та Антоній з 1096, від 1120 перший єпископ Перемиський, після його смерті 1135 — Григорій.

Єпископи галицькі — Артем, Нифонт, Ілля і Кузьма. Лука, Пахом, Кирило, Леон і Ісаїя, (ум. 1090), Ростовські.

Чернігівські — Іван, коло 1089 року, займав владичтво 25 літ буди хворим, не служив Богослужб.

Володимир-Волинські — Амфілохій, Нестор, Стефан, (умер 27 квітня, 1094 року), по ньому Симон, Марко, Евсигней, Асаф, Василь Святогорець (з Атону), Станіло і Кузьма.

Білгородський — Лука, 1089 року.

Переяславські — Петро, умер 1075, Ефрем 1075-1090, пізн. митрополит.

Юрійівські — Михайло, 1070; Антоній, 1090.

Вячеслав Мономахович, у перше, 1139, кілька днів. Прогнаний зятем Мстислава, Всеволодом-Кирилом Олеговичем. Початок столітніх міжусобиць за киевський престіл.

Всеволод-Кирило, 1139-1146. Гострі непорозуміння з населенням Києва.

1141. Умер Андрій Мономахович Волинський. Ізяслав Мстиславич князем Волині. Засновано Гомель. Умер Іван Василькович Галицький, — його князівство Володимирко загорнув собі. Церква Пантелеймона в Галичі, (тепер костел Станіслава).

1142. Всеволод відобрав Волинь від Ізяслава і надав своєму синові Святославу, а Ізяславу щорічно руйноване половцями Переяславське князівство. Юрійівська церква в Києві.

1142, 14 жовтня. Умер князь-чернець Микола-Святослав-Панкрат (Святоша).

1144. Війна Всеволода-Кирила з Ізяславом і Володимиром Метиславичами. Союз Всеволода з половцями і поляками (кн. Володиславом II і його сином, Болеславом Ви-

соким, зятем Всеволода). Втік у Царгород митрополит Михайло II, — єпископ Чернігівський Онопрій керує митрополією. Галицьке Євангеліє — (тепер в Москві).

Рогволод-Василь III князем полоцьким до 1161 року.

1145. Похід Всеволода і східніх князів — Ігоря і Святослава Олеговичів, Святослава Всеволодовича, Ростислава Глібовича, Бориса і Гліба Юрївичів, Вячеслава Мономаховича і Ростислава Мстиславича — у Галичину. Союз Володимирка з мадярами. Дивна війна — без боїв, і угода. Володимирко платить 1200 гривень контрибуції. 16-го березня — похід в Галичину мадярів. 26-го березня — облога Сянока, вбито мадярського воеводу Форгача. Травень — облога Перемишля. (Володимирко вдав слабого). Мадярський арциєпискуп Кукніш — приятель Володимирка.

Кристинопольський апостол.

1145, 28 листопада. Завдяки здирствам і жорстокости Володимирка, запрошено на галицький престіл Івана Ростиславича Звенигородського, Володимиркового братанича. Єпископ Ілля не схотів привести людей до присяги Іванові.

22-го грудня. Двотижнева облога Галича мадярами і Володимирком.

1146, 8 січня — (по іншим — 26 лютого). Бій під Галичем. У випаді з замку Іван загнався задалеко, і це рішило долю Галичини. Іван Ростиславич втікає у Подунав'я, засновує Берладське князівство. Суворі кари населення в Галичі.

1146. Другий похід Всеволода в Галичину. Облога Звенигорода. Союз Володимирка з греками, мадярами і Юрієм Довгорукиком Суздальським проти Києва.

1146, 1 серпня. Умер вел. князь Всеволод-Кирило Олегович. Його брат Ігор великим князем.

Ігор Олегович — 1146. Погром у Києві, Вишгороді і інших містах — 1-2 серпня, вбито Тивунів Ретшу і Тюдора. Кияне запрошують Ізяслава Мстиславича Переяславського.

11-13 серпня. Облога Києва Ізяславом. Ігор втікає, його зловлено коло Переяслава, 15 серпня. Його братанич — Святослав Всеволодович втікає у Чернігівщину. Ізяслав Мстиславич великим князем, а Ігор постригається в черці у Федоровському монастирі в Києві.

* * *

Діти Ярополка-Петра Ізяславича — Ярослав, ув'язнений 1103 р., і дочка Анастасія — за Глібом Минським, умерла 1153 року.

Діти Святополка Ізяславича — Брячислав (вмер дитиною), Ярослав Волинський, вбитий 1123 року, 4-го грудня, Мстислав (від дочки Тугоркана) вбитий 1099, 11 червня. Сини Ярослава Святополковича — Вячеслав і Юрій Турівський — 1119-1184. У Юрія син Святополк-Турівський, після нього гине по Ізяславичах всяка вістка.

Діти Давида Ігоревича — Всеслав Городенський, жонатий з Агатою Мономахівною, умер 1137 року. У них син Роман, від 1137 — з матір'ю у Києві, умер черцем 1154 року.

Діти Василька Ростиславича: — Юрій Теробовельський, умер 1130 року, і Іван Галицький — умер 1141 року. Про їх дітей нічого невідомо.

Діти Володаря Ростиславича: — Ростислав Перемиський, умер 1130 року. (У нього син Іван Берладня, жонатий з дочкою Лемківського, сянницького воєводи, отруєний 1163 року. У них син Ростислав Іванович, отруєний галицькими боярами 1189 року). Дочки — Олена, за Романом Мономаховичем; Ірина, за Ісаюком Комненом, грецьким. Син Володимирко Володаревич, жонатий з дочкою Белі Сліпого, Мадярського. Дочка Володимирка, за Андроником Комненом і син, Ярослав Осмомисл, род. 1138 року.

Рогнідичи: — Діти Бориса Всеславича: Рогволод Василь, 1144-1161, і Гліб-Мингайло Минський, умер 1158 року.

Юрій Святослав Рогволодович - Полоцький, жонатий з сестрою грецького цесаря, 1161-1180 і Борис Рогволодович, князь Витебський.

Діти Гліба-Мингайла: — Юрій, чернець, умер 1200 року, і князь Литовський Витень, умер 1215 року. Діти Рогволода-Василя — Гліб-Рогволод і дочки — Агата і Евтимія — черниці.

Діти Юрія-Святослава: Володимир, 1180-1205 і дочки — Гордислава-Евдокія, Звеніслава-Евпраксія і Предслава-Ефросинія, померли черницями. Син Володимира — Брячислав II, князь Полоцький по 1205 році.

Син Ярослава Бориса Святославича-Муромського — Константин, у нього син Василько, згинув на Калці. Від Ярослава — князі Муромсько-Рязанські.

Сини Всеслава Давида Святославича: Святослав-Панкрат-Микола — чернець, Ізяслав — великий князь, Володимир-Василь — згинув 1150 року, Мстислав — згинув 1154, Ростислав — коло 1160. (У нього син Давид Чернигівський 1141-1197).

Діти Олега-Михайла Святославича: Дочка Марія — умерла 1189, дочка за Болеславом Кривоустим, дочка Ефросинія, за Гейзою мадлярським. Сини — Іван і Гліб Пересопницькі, Ігор, великий князь, Святослав, умер 1166 року, та Всеволод-Кирило — зять Мстислава Мономаховича, великий князь.

Діти Святослава Олеговича: Олег, якійсь час князь Полоцький, Ігор-Новгор. Сіверський, зять Осмомисла, 1151-1202, Всеволод Курський — жонатий з Ольгою з Мономаховичів, вбитий 1196-го року. Дочки — Марія за Романом Давидов. Смоленським і дочка за Ярославом Ізяславичем Луцьким.

Діти Всеволода Кирила Олеговича: Ярослав — 1139-1200, Звеніслава, за Болеславом Високим, Марія, умерла черницею, 1206, і Святослав, вел. князь, 1175-1194, жонатий з половчанкою.

Діти Мономаха: Мстислав-Федор, жонатий з дочкою шведського короля Інґа Штенкельса, Христиною, род. 1076 року. Ізяслав, згинув 1096 р. під Муромом, жінка в полоні у Олега Свят., Ярополк, род. 1082, бездітний, умер 1139. Роман, — з Оленою Володарівною Галицькою, умер 1118. Андрій — з половчанкою, внукою Тугоркана, умер 1141. Юрій — з половчанкою, предок московських князів. Вячеслав Турівський, невідомо, 1139-1154, вел. князь (з перервами). Святослав — умер 1114 року.

Дочки : Марія, за грецьким царевичем Леоном. Агата, за сином Давида Ігоревича, Всеславом Городенським, з 1137 з сином Романом у Києві, черниця. Евтимія з 1119 за Коломаном Старим, Мадярським. 1120 її чоловік прогнав її з немовлям Борисом. Умерла черницею 1139, а її син, претендент на мадярський престіл, умер 1154 року, черцем.

Сини Андрія Мономаховича: Ярополк, умер 1157 і Володимир, Дорогобужський і Погоринський, ум. 1170, коротко великий князь.

Діти Мстислава Мономаховича: Всеволод Переяславський, умер 1138 року. Ізяслав, жонатий з грузинською царівною род. 1098 року. Ростислав, Смоленський і Рязанський, род. 1101 року, жонатий з Верхуславою, правдою, чеською. Святополк — з моравською княжною, умер 1154. Володимир, 1131-1171 — з дочкою бана Уроша, (його дочка за мадярським королем).

Дочки: Мальфріда — королева данська; Інгеборґа — королева шведська; Ефросинія, за Гейзою мадярським; Олена за Всеволодом Олеговичем і незнана з імени за грецьким цісарем.

(Далі буде)

ЖАРТИ

У Шпандавській тюрмі Гесові припадає черга розносити по келіям воду, але він лінується.

— Йду, попрошу Деніца!

— Чому саме Деніца?

— Він великий адмірал флоти, тож орієнтується у воді.

* * * *

— Кажете, — ви студент?

— Студент!

— Що маєте вислухане?

— Академію!

— Яку саме?

— В честь Тараса Шевченка!

* * * *

У вагоні жид і українець розмовляють про Палестину:

— Чую, що ваші, — каже українець, — б'ють арабів у тій Палестині!

— Ну, ви гадаєте, що ми не маємо своїх бендерівців?

* * * *

Одноокий до горбатого:

— Так рано, а ви вже з пакунком за плечима?

— Мусить бути дуже рано, коли ви розплющили одне лише око!

Літопис Історичних Подій по Державах

Зібрав Ол. Луговий

АРГЕНТИНА — столиця Буенос-Айрес.

1515. Жуан Діаз де Соліс відкрив Аргентину і Уругвай.

1535. Засновано на березі затоки Ріо де ля Плята Буенос-Айрес.

1613. Університет в Аргентині.

До 1775. У складі еспанського генерал-губернаторства Перу.

1775. Окреме генерал-губернаторство в Буенос-Айрес, (разом з Болівією).

1806. Буенос-Айрес окупувало англійцями.

1808. Повстання, прогнано еспан. ген. губернатора, правителем обрано француза.

1810, січень. Уряд в Аргентині в імени короля Іспанії, (брата Наполеона).

1810, 25 травня. Револуція, прогнано еспанців. Війни до 1852 року.

1816, 25 травня. Проголошено незалежність Аргентини.

1825. Конституція.

1826. Війна з Бразилією.

1827-1835. Анархія, револьти по провінціях.

1835. Провінції об'єдналися в федерацію. Генерал Розас диктатором.

1838. Блокада Буенос-Айрес французькою флотою.

1845. Блокада франц. і англійською флотою бережжя. Горожанська війна до 1852 року.

Цивільна війна сторонництва до 1852 року.

1851. Прогнано генерала Розаса. Урківза правителем.

1853. Прогнано Урківзу. Горожанська війна і конституція.

1854. Цепеда правителем до 1859 року.

1865. Напад Лопеза і парагвайців на Аргентину. Договір Аргентини, Бразилії і Уругваю — проти Парагваю, конгрес в Ліма.

1873. Війна з Бразилією.

1880. Буенос-Айрес столицею Республіки.

1181-83. Війна з Чиле і Перу, прилучено Патагонію.

- 1890. Фінансова криза в Аргентині.
- 1893. Революція в Аргентині.
- 1898. Будова залізних доріг.
- 1909. Повстання анархістів.
- 1912. Поширення шкільництва, залізниця через гори

Анди.

- 1914. Рогус Саенз Пефія президентом.
- 1930, 6-го вересня. Розрухи, прогнано Рамона Кастильо, президента і уряд.
- 1938, 7-го червня. Генерал Педро-Павло Рамірез — президентом.
- 1943, 5-го червня. Заворушення під проводом генерала Артура Равсона.
- 1944-46. Генерал Ельмиро Фарел президентом, на місце Раміреза.
- 1946. Обрано президентом полковника Перона.
(Аргентина у війні з державами вісі з 27-го березня, 1945 року).

БРАЗИЛІЯ — столиця Ріо де Жанейро.

- 1500, 18 травня. Васко де-Гама (1469-1524) на побережжі Бразилії (непевно).
- 1503. Америго Веспучі в Бразилії (непевно).
- 1509, 22 квітня. Португалець Педро Альварез Кабрела відкрив Бразилію.
- 1531. Перші білі оселі в Бразилії.
- 1549. Тома де Соуз (жид. походження) губернатором Бразилії.
- 1578. Бразилія (разом з Португалією) колонією Іспанії і Нідерляндів (Голяндії).
- 1630. Прогнано Нідерляндців.
- 1654. Бразилія вдруге під владою Португалії. (Португалія здобула незалежність від Іспанії 1640).
- 1661. Голяндські колонії в Бразилії піддалися Іспанії.
- 1693. Копальні золота в Бразилії.
- 1710. Французи здобули Ріо де Жанейро.
- 1719. Французи здобули Пенсаколу.
- 1758. Прогнано єзуїтів з Бразилії.
- 1763. Ріо де Жанейро столицею Бразилії.
- 1776. Парагвай прилучено до Бразилії.
- 1791. Повстання Ксавера де Тирадантеса, (покарання смертю 21 квітня, 1792 року).

1807, березень. Португальський король Іван VI з родиною у Бразилії (прогнаний Наполеоном). Еспанський король Фердинанд VII у Півднєвій Америці.

1815. Бразилія проголошена королівством.

1821. Відїзд королів у Європу.

1822, 7 вересня. Син короля Івана VI, дон Педро I, проголошує незалежність Бразилії й приймає титул цісаря. (Регентом Бразилії з 13 травня, 1821 року).

1826. Війна з Аргентиною.

1831. Революція, цісар Педро I абдикує в користь свого п'ятільтнього сина, Педра II.

Альберто Санто Діамонт — перший аєронавт.

1850. Кораблі з Європи прибувають у Бразилію, торговля з Європою.

1864-65. Непорозуміння з сусідніми державами, війна. Конгрес в Ліма.

1873. Війна з Аргентиною.

1888. Заборона невільництва в Бразилії.

1889. Революція в Бразилії.

1889, 15 листопада. Абдикував цісар Педро II, (умер в Парижу, 1891). Республіка — Злучені Держави Бразилії.

1891, 24-го лютого. Конституція, Фон Секс — президентом.

1892-93. Повстання адмиралів Мело і Де-Гама, 1894—боротьба адмиралів за владу.

1896. Пан Американська конференція в Ріо. Револьта клерикалів.

1902. Набуто територію від Болівії.

1910. Бунт бразилійських військ.

1914. Гермес Де Фонтенека президентом.

1917, 24 жовтня. Бразилія проголосила війну Німеччині.

1920. Університет в Ріо де Жанейро.

1930, 24-го жовтня. Револьта, скинено уряд.

1934, 29 травня - 10 жовтня. Договір всіх великих і малих республік південної і північної Америки проти війни, на конгресі в Монтевідео і Ріо де Жанейро.

1937, 10 листопада. Герільо Варгас президентом.

1942, 22 серпня. Бразилія у війні з державами вісі. (Бразилійські дивізії в Італії).

1945, 29 жовтня. Жозе Лінарес президентом.

1947. Гаспар Дутра президентом.

(Далі буде).

SUBSCRIPTIONS:

I. Danylenko, Toronto	\$3.00
Dr. O. Lazar, Belgium	3.00
D. Turych, England	3.00
W. Drul, Austria	3.00
I. Shalko, Detroit, U. S. A.,	3.00
M. Hnid, Toronto	3.00
N. Zalizko, Toronto	4.00
Stephen Bihun, Toronto	6.00
R. D. Mussey, Toronto	3.00
Wol. Lach, Toronto	3.00
William Sopel, Toronto	3.00
Michael Bundza, Toronto	3.00
Stephen Hrycysen, Montreal	3.00
S. Olijnyk, Toronto	1.00
M. Romaniuk, Toronto	1.50
Elias Kuzmysky, Toronto	2.00
John Snihura, Toronto	1.00
Stephen Soviak, Toronto	1.00
T. Tomashiwsky, Toronto	1.00

PUBLISHING FUND:

I. Shalko, Detroit, U. S. A.	\$2.00
Stephen Bihun, Toronto	1.00

У 9-му числі треба читати: Д. Фодчук—3 дол., І. Федусь—2 дол., С. Борецький—1.50, І. Гуменюк—3 дол., і М. Материн—4 дол., а не так, як надруковано.

ЖА Р Т И

В СССР: — Іване, ти віриш в Бога?
— Вірю!
— А віриш в Христа, що він воскрес?
— Бійся Бога, не впакуй мене в тюрму! Не бачиш,
що нашу розмову отець духовний підслухує?

* * * *

Оптимист: — Підемо, мабуть, з торбами!
Песимист: — Добре! Але до кого?